Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES JULIANAS KOKOTES [*JULIANE KOKOTT*] SECINĀJUMI,
sniegti 2015. gada 23. decembrī[1]

Lieta C-477/14

Pillbox 38 (UK) Limited

(High Court of Justice (England and Wales) Queen's Bench Division (Administrative Court) (Apvienotā Karaliste) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Tiesību aktu tuvināšana — Direktīvas 2014/40/ES 20. pants — Tabakas un saistīto izstrādājumu ražošana, noformēšana un pārdošana — Elektroniskās cigaretes ("e-cigaretes") — Samērīguma princips — Tiesiskās noteiktības princips — Vienlīdzīgas attieksmes princips — Subsidiaritātes princips — Savienības pamattiesības — Darījumdarbības brīvība un tiesības uz īpašumu — Pamattiesību hartas 16. un 17. pants

I – **Ievads**

1. Gandrīz neviens Eiropas Savienības likumdošanas akts gadu gaitā nav izraisījis tik asus tiesību strīdus kā dažādās direktīvas par tabakas un saistīto izstrādājumu ražošanu, noformēšanu un pārdošanu Eiropas iekšējā tirgū[2].

2. Arī jaunākais šajā jomā paredzētais iekšējā tirgus saskaņošanas pasākums, Direktīva 2014/40/ES[3], šajā ziņā nav izņēmums. Šobrīd tā ir trīs paralēlu tiesvedību Tiesā pamatā. Taču šajā ziņā LESD 114. panta (kādreiz – EKL 95. pants vai EEK līguma 100.a pants) kā juridiskā pamata piemērotībai, lai arī joprojām daži tās aspekti ir strīdīgi, vairs nav tik būtiska nozīme kā iepriekšējos gados. Tagad drīzāk galvenā uzmanība tiek pievērsta citiem tiesību jautājumiem, it īpaši jautājumiem par samērīguma principu, subsidiaritātes principu un Savienības pamattiesībām.

3. Ar šiem tiesību jautājumiem, kuri skar būtiskas ekonomiskas intereses un ietekmē miljoniem Savienības pilsoņu ikdienu, galu galā ir saistītas ļoti būtiskas problēmas, – cik liela ir Savienības likumdevēja rīcības brīvība, lai nodrošinātu, ka izstrādājumi Savienībā var tikt laisti tirgū ar vienotiem nosacījumiem, šajā ziņā ievērojot augsta cilvēku veselības aizsardzības līmeņa pamatmērķi, kam primārajās tiesībās ir būtiska nozīme (LESD 9. pants, 114. panta 3. punkts, 168. panta 1. punkts un Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 35. panta otrais teikums)?

1 — Oriģinālvaloda – vācu.

2 — Šajā ziņā it īpaši skat. spriedumus Vācija/Parlaments un Padome (C-376/98, EU:C:2000:544), *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741), *Arnold André* (C-434/02, EU:C:2004:800), *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802), Vācija/Parlaments un Padome (C-380/03, EU:C:2006:772) un Komisija/Dānija (C-468/14, EU:C:2015:504).

3 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 3. aprīļa Direktīva 2014/40/ES par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz tabakas un saistīto izstrādājumu ražošanu, noformēšanu un pārdošanu un ar ko atceļ Direktīvu 2001/37/EK (OV L 127, 1. lpp.; turpmāk tekstā – "Direktīva 2014/40" vai vienkārši "direktīva").

4. Šajā prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā, kas ir balstīta uz uzņēmuma *Pillbox 38 (UK) Limited*[4] prasību Apvienotās Karalistes tiesā, nav jāpārbauda direktīva kopumā, bet gan tikai jaunais Savienības likumdevēja pirmo reizi noteiktais tiesiskais regulējums par elektroniskajām cigaretēm (turpmāk tekstā – "e-cigaretes") atbilstoši direktīvas 20. pantam. Ar šo tiesisko regulējumu Eiropas Savienība arī starptautiskā kontekstā ir spērusi nozīmīgu soli jutīgā jautājuma, kā, ievērojot piesardzības principu, ir jārīkojas saistībā ar iespējamiem riskiem veselībai, ko var radīt e-cigaretes kā jauns un vēl salīdzinoši maz pazīstams izstrādājums, atrisināšanā.

5. Vēl viena prejudiciālā nolēmuma tiesvedība[5] – ko ir ierosinājusi tā pati tiesa (bet ne tas pats tiesnesis), kas arī šajā gadījumā vēršas mūsu tiesā – ir par vairākām atsevišķām direktīvas tiesību normām, un šajā ziņā tajā tiek norādīts it īpaši uz LESD 114. panta kā juridiskā pamata izvēli, subsidiaritātes principu, samērīguma un tiesiskās noteiktības principiem, uz jautājumiem par Savienības pamattiesībām, kā arī uz problēmām saistībā ar likumdošanas un īstenošanas pilnvaru deleģēšanu Komisijai LESD 290. un 291. panta kontekstā. Turpretim arī izskatīšanā esošā lieta par Polijas Republikas celto prasību atcelt tiesību aktu[6] ir īpaši par Direktīvas 2014/40 tiesību normām par mentola cigarešu aizliegumu. Es šodien arī sniedzu savus secinājumus abās lietās.

II – **Apstrīdētās Direktīvas 2014/40 tiesību normas**

6. Direktīvas 2014/40 20. panta virsraksts ir "Elektroniskās cigaretes", un tas tostarp ir formulēts šādi:

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka elektroniskās cigaretes un uzpildes flakoni tiek laisti tirgū tikai tādā gadījumā, ja tie atbilst šai direktīvai un visos citos attiecīgos Savienības tiesību aktos paredzētiem noteikumiem.

Šo direktīvu nepiemēro elektroniskajām cigaretēm un uzpildes flakoniem, uz kuriem attiecas Direktīvas 2001/83/EK prasības par atļaujām vai Direktīvā 93/42/EEK izklāstītās prasības.

2. Elektronisko cigarešu un uzpildes flakonu ražotāji un importētāji iesniedz paziņojumu dalībvalstu kompetentajām iestādēm par jebkādiem šādiem izstrādājumiem, ko tie iecerējuši laist tirgū. Paziņojumu iesniedz elektroniskā formā sešus mēnešus pirms paredzētās laišanas tirgū. Par elektroniskajām cigaretēm un uzpildes flakoniem, kas jau laisti tirgū 2016. gada 20. maijā, paziņojumu iesniedz sešu mēnešu laikā kopš minētā datuma. Katru reizi, kad izstrādājums tiek būtiski mainīts, iesniedz jaunu paziņojumu.Atkarībā no tā, vai izstrādājums ir elektroniska cigarete vai uzpildes flakons, paziņojumā ietver šādu informāciju:

a) ražotāja, atbildīgās juridiskās vai fiziskās personas Savienībā un attiecīgā gadījumā importētāja Savienībā nosaukumu vai vārdu un kontaktinformāciju;

b) izstrādājumā un tā lietošanas rezultātā radušajās izplūdēs ietverto sastāvdaļu sarakstu, norādot katras sastāvdaļas zīmolvārdu un veidu, kā arī daudzumu;

c) izstrādājumu sastāvdaļu un izplūdes gāzu toksikoloģiskos datus, tostarp, kad tās ir uzkarsētas, īpaši norādot to ietekmi uz patērētāju veselību, tās ieelpojot, un cita starpā ņemot vērā iespējamu pieradumu izraisošu ietekmi;

d) informāciju par nikotīna devu un uzņemšanu organismā normālos vai saprātīgi paredzamos lietošanas apstākļos;

4 — Turpmāk tekstā – "*Pillbox*".

5 — Lieta C-547/14 (*Philip Morris Brands* u.c.).

6 — Lieta C-358/14 (Polija/Parlaments un Padome).

e) izstrādājuma, tostarp attiecīgā gadījumā elektroniskās cigaretes vai uzpildes flakona atveres un uzpildes mehānisma, sastāvdaļu aprakstu;

f) ražošanas procesa, tostarp par to, vai tas ietver sērijveida ražošanu, aprakstu un deklarāciju, ka ražošanas procesā ir nodrošināta atbilstība šā panta prasībām;

g) deklarāciju par to, ka attiecīgi ražotājs un importētājs uzņemas pilnīgu atbildību par izstrādājuma kvalitāti un drošību, ražojumu laižot tirgū un lietojot normālos vai saprātīgi paredzamos apstākļos.

Ja dalībvalstis uzskata, ka sniegtā informācija nav pilnīga, tām ir tiesības pieprasīt, lai šāda informācija tiktu papildināta.

Dalībvalstis var iekasēt ražotājiem un importētājiem samērīgu maksu par tām iesniegtās informācijas saņemšanu, uzglabāšanu, apstrādi un analizēšanu.

3. Dalībvalstis nodrošina, ka:

a) nikotīnu saturošs šķidrums tiek laists tirgū vienīgi īpaši tam paredzētos uzpildes flakonos, kas nepārsniedz 10 ml tilpumu, vienreizēji lietojamās elektroniskās cigaretēs vai vienreizēji lietojamās kapsulās un ka šādas kapsulas vai rezervuāri nepārsniedz 2 ml tilpumu;

b) nikotīna koncentrācija nikotīnu saturošā šķidrum[ā] nepārsniedz 20 mg/ml;

c) nikotīnu saturošs šķidrums nesatur 7. panta 6. punktā uzskaitītās piedevas;

d) nikotīnu saturoša šķidruma ražošanā tiek izmantotas vienīgi augstas tīrības sastāvdaļas. Tādu vielu, kuras nav minētas šā panta 2. punkta otrās daļas b) apakšpunktā, daudzums nikotīnu saturošā šķidrumā ir vienīgi piejaukumu līmenī, ja ražošanā no tiem nav tehniski iespējams izvairīties;

e) nikotīnu saturošā šķidrumā bez nikotīna tiek izmantotas vienīgi sastāvdaļas, kuras nedz uzkarsētā, nedz neuzkarsētā veidā nerada apdraudējumu cilvēku veselībai;

f) elektroniskās cigaretes normālas lietošanas apstākļos izdala nikotīnu nemainīgās devās;

g) elektroniskās cigaretes un uzpildes flakoni ir droši bērniem un pret manipulācijām, ir aizsargāti pret uzlaušanu un noplūdi, un tiem ir mehānisms, kurš nodrošina uzpildi bez noplūdes.

4. Dalībvalstis nodrošina, ka:

a) elektronisko cigarešu iepakojuma vienībās un pie uzpildes flakoniem pievieno lapiņu:

   i) ar informatīviem norādījumiem par izstrādājuma lietojumu un glabāšanu, tostarp norādi, ka izstrādājumu nav ieteicams lietot jauniešiem un nesmēķētājiem;

   ii) ar kontrindikācijām;

   iii) ar brīdinājumiem īpašām riska grupām;

   iv) par iespējamu nevēlamu iedarbību;

   v) par pieraduma izraisīšanu un toksiskumu; kā arī

   vi) ar ražotāja vai importētāja un juridisko vai fizisko personu kontaktinformāciju Savienībā;

b) uz elektronisko cigarešu un uzpildes flakonu iepakojuma vienībām un jebkāda ārējā iepakojuma:

i) ietver visu izstrādājumā iekļauto sastāvdaļu sarakstu svara dilstošā secībā un norādi par nikotīna saturu un daudzumu izstrādājumā un katrā devā, partijas numuru un ieteikumu glabāt izstrādājumu bērniem nepieejamā vietā;

ii) neskarot šā apakšpunkta i) punktu, neietver 13. pantā minētos elementus vai pazīmes, izņemot tās, kas minētas 13. panta 1. punkta a) un c) apakšpunktā attiecībā uz informāciju par nikotīna saturu un aromātiem;

iii) pievieno kādu no turpmāk minētajiem brīdinājumiem par ietekmi uz veselību:

"Šis izstrādājums satur nikotīnu, kas ir spēcīgu pieradumu izraisoša viela. To nav ieteicams lietot nesmēķētājiem."

vai

"Šis izstrādājums satur nikotīnu, kas ir spēcīgu pieradumu izraisoša viela."

Dalībvalstis nosaka, kuru no šiem brīdinājumiem par ietekmi uz veselību izmantot;

c) brīdinājumi par ietekmi uz veselību atbilst 12. panta 2. punktā precizētajām prasībām.

5. Dalībvalstis nodrošina, ka:

a) komercpaziņojumi informācijas sabiedrības pakalpojumos, preses izdevumos un citos iespieddarbos, kuru mērķis ir tieši vai netieši reklamēt elektroniskās cigaretes un uzpildes flakonus, ir aizliegti, izņemot publikācijas, kas paredzētas vienīgi elektronisko cigarešu vai uzpildes flakonu tirdzniecības profesionāļiem, un publikācijas, kas tiek drukātas un publicētas trešās valstīs, ja vien minētās publikācijas nav paredzētas galvenokārt Savienības tirgum;

b) komercpaziņojumi radiopārraidēs, kuru mērķis ir tieši vai netieši reklamēt elektroniskās cigaretes un uzpildes flakonus, ir aizliegti;

c) sabiedrisks vai privāts ieguldījums radioprogrammās jebkādā izpausmē, kura mērķis ir tieši vai netieši reklamēt elektroniskās cigaretes un uzpildes flakonus, ir aizliegts;

d) sabiedrisks vai privāts ieguldījums jebkuram pasākumam, nodarbei vai indivīdam jebkādā izpausmē, kura mērķis ir tieši vai netieši reklamēt elektroniskās cigaretes un uzpildes flakonus un kas ir saistīts ar vairākām dalībvalstīm, norisinās vairākās dalībvalstīs vai kam ir citāda pārrobežu ietekme, ir aizliegts;

e) audiovizuāli komercpaziņojumi, kam ir piemērojama [..] Direktīva 2010/13/ES [..], ir aizliegti attiecībā uz elektroniskajām cigaretēm un uzpildes flakoniem.

6. Šīs direktīvas 18. pants ir piemērojams elektronisko cigarešu un uzpildes flakonu pārrobežu tālpārdošanai.

7. Dalībvalstis pieprasa elektronisko cigarešu un uzpildes flakonu ražotājiem un importētājiem reizi gadā iesniegt kompetentajām iestādēm:

i) visaptverošas ziņas par pārdošanas apjomu pēc izstrādājuma zīmolvārda un veidiem;

ii) informāciju par to, kam priekšroku dod dažādas patērētāju grupas, tostarp jaunieši, nesmēķētāji un esošo lietotāju galvenie tipi;

iii) par izstrādājumu pārdošanas veidiem; un

iv) tirgus pētījumu kopsavilkumus, kas veikti saistībā ar iepriekš minēto, pievienojot tulkojumu angļu valodā.

Dalībvalstis pārrauga elektronisko cigarešu tirgus un uzpildes flakonu tirgus attīstību, tostarp jebkādas liecības par to, vai to lietošana ir pirmais solis ceļā uz nikotīna atkarību un vēlāku tradicionālās tabakas lietošanas paradumu jauniešu un nesmēķētāju vidū.

[..]

13. Komisija ar īstenošanas aktiem pieņem kopīgu formātu paziņošanai saskaņā ar 2. punktu un 3. punkta g) apakšpunktā paredzētā uzpildes mehānisma tehniskos standartus.

[..]"

III – **Pamatlieta un prejudiciālā nolēmuma tiesvedība**

7. *Pillbox* ir uzņēmums, kas, darbojoties ar nosaukumu "Totally Wicked", ražo un laiž tirgū e-cigaretes. Iesniedzējtiesā *High Court of Justice (England and Wales) Queen's Bench Division (Administrative Court)* [Anglijas un Velsas Augstākās tiesas Karaliskajā Administratīvajā tiesā] *Pillbox* cēla prasību pret *Secretary of State for Health*[7] ar mērķi nepieļaut Direktīvas 2014/40 20. panta transponēšanu Apvienotajā Karalistē.

8. *Secretary of State* pamatlietā aizstāv viedokli, ka direktīvas 20. pants ir spēkā, taču vienlaicīgi norādot, ka viņam neesot pieejama nepieciešamā informācija, lai izteiktos par labu šai tiesību normai.

9. Ņemot vērā minēto, iesniedzējtiesa nolēma nepieprasīt *Secretary of State* paskaidrojumus par lietu un arī nelūgt iesniegt pierādījumus, bet gan tūlīt uzdot Tiesai jautājumus par direktīvas 20. panta spēkā esamību. Ar 2014. gada 6. oktobra lēmumu, kas saņemts 2014. gada 27. oktobrī, tā iesniedza atbilstoši LESD 267. pantam Tiesai šādu prejudiciālu jautājumu:

"Vai Direktīvas 2014/40/ES 20. pants viena vai vairāku turpmāk minēto iemeslu dēļ vai nu kopumā, vai arī būtiskā tā daļā nav spēkā, proti, jo:

— šajā pantā kopumā vai arī tā attiecīgajā daļā elektronisko cigarešu ražotājiem un/vai tirgotājiem ir noteikta virkne pienākumu, kas ir pretrunā samērīguma principam, skatot to kopsakarā ar tiesiskās noteiktības principu, un/vai

— šo pašu vai līdzīgu iemeslu dēļ tas nav saderīgs ar vienlīdzīgas attieksmes principu un/vai ar to tiek nelikumīgi izkropļota konkurence, un/vai

— tas ir pretrunā subsidiaritātes principam, un/vai

— ar to tiek pārkāptas elektronisko cigarešu ražotāju un izplatītāju tiesības saskaņā ar Pamattiesību hartas 16. un/vai 17. pantu?"

7 — Apvienotās Karalistes veselības ministrs.

10. Neraugoties uz šī prejudiciālā jautājuma formulējumu, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu kopsavilkuma veidā ir norādīts tikai uz *Pillbox* pamatlietā izvirzītajiem juridiskajiem argumentiem pret direktīvas 20. pantu, "lai informētu visas personas, kuras vēlētos paust viedokli par [*Pillbox*] iebildumiem pret [direktīvas] saturu". Tā kā iesniedzējtiesa *Pillbox* iebildumus uzskata par "saprātīgiem", tā uzskata, ka ir nepieciešams Tiesas prejudiciāls nolēmums.

11. Prejudiciālā nolēmuma tiesvedības rakstveida daļā līdz ar *Pillbox* savu viedokli pauda Apvienotās Karalistes, Spānijas un Francijas valdības, kā arī Eiropas Parlaments, Eiropas Savienības Padome un Eiropas Komisija. Tiesas sēdē 2015. gada 1. oktobrī bija pārstāvēti tie paši lietas dalībnieki.

IV – **Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamība**

12. Pirms es analizēju prejudiciālā jautājuma saturu, ir īsi jāanalizē šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamība. Pirmkārt, rodas jautājums, vai direktīvas tiesību normas par e-cigaretēm spēkā esamība tiesā var tikt apstrīdēta un pārbaudīta atsevišķi. Otrkārt, ir jāpārbauda, vai apstākļi, kādos šajā gadījumā notika vēršanās Tiesā, ir saderīgi ar prejudiciālā nolēmuma tiesvedības saskaņā ar LESD 267. pantu jēgu un funkcionēšanas veidu.

A – *Jautājuma par spēkā esamību attiecināšana tikai uz vienu vienīgu direktīvas pantu*

13. Iesniedzējtiesa uzdod mūsu Tiesai jautājumu nevis par Direktīvas 2014/40 spēkā esamību kopumā, bet gan tikai par vienas vienīgas šīs direktīvas tiesību normas, proti, tās 20. panta, spēkā esamību.

14. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru Savienības tiesību akts var tikt daļēji atcelts tikai tad, ja noteikumus, kuru atcelšana tiek prasīta, ir iespējams nodalīt no pārējās akta daļas (t.s. nodalāmības prasība) [8]. Šādas nodalāmības trūkst, ja apstrīdētā tiesību akta daļējai atcelšanai būtu tādas sekas, ka izmainītos tā satura būtība [9]. Šī judikatūra bez problēmām var tikt piemērota, arī prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā pārbaudot Savienības tiesību akta spēkā esamību [10].

15. Apstrīdētajā direktīvas 20. pantā ir noteikts tāds īpašs režīms e-cigaretēm, kas ir spēkā patstāvīgi līdz ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem piemērojamajām tiesību normām. Tas apstrīdētajā direktīvā tika ietverts tikai vienkāršības labad, taču tikpat labi tas varēja tikt noteikts atsevišķā direktīvā. Mūsu Tiesā nav ticis sniegts nekāds pamatojums tam, ka direktīvā ietvertie noteikumi par e-cigaretēm būtu nesaraujami saistīti ar noteikumiem par citiem izstrādājumiem, piemēram, likumdošanas tehnikas vai politisku iemeslu dēļ. Tātad, pat ja Tiesa šajā tiesvedībā atceltu direktīvas 20. pantu pilnībā vai daļēji, pārējām direktīvā ietvertajām tiesību normām, it īpaši tiesību normām par tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem, joprojām būtu jēga un to piemērojamība nemainītos.

16. Ņemot vērā minēto, ir jāsecina, ka 20. pants ir no Direktīvas 2014/40 nodalāma tiesību norma un tā iespējama atcelšana nemainītu šīs direktīvas satura būtību.

8 — Spriedumi *Jamet*/Komisija (37/71, EU:C:1972:57, 11. punkts), Komisija/*Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 38. punkts), Komisija/Parlaments un Padome (C-427/12, EU:C:2014:170, 16. punkts) un Komisija/Padome (C-425/13, EU:C:2015:483, 94. punkts).

9 — Spriedumi Francija/Parlaments un Padome (C-244/03, EU:C:2005:299, 13. punkts), Komisija/*Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 38. punkts), Komisija/Parlaments un Padome (C-427/12, EU:C:2014:170, 16. punkts) un Komisija/Padome (C-425/13, EU:C:2015:483, 94. punkts); šajā pašā nozīmē jau spriedums Francija u.c./Komisija (C-68/94 un C-30/95, EU:C:1998:148, 257.–259. punkts).

10 — Šādi arī ģenerāladvokātes V. Trstenjakas [*V. Trstenjak*] secinājumos lietā *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2010:500, 112. punkts un 69. zemsvītras piezīme). Skat. arī spriedumus *Eurotunnel* u.c. (C-408/95, EU:C:1997:532), *Intertanko* u.c. (C-308/06, EU:C:2008:312), *Schecke* un *Eifert* (C-92/09 un C-93/09, EU:C:2010:662), *Association belge des Consommateurs Test-Achats* u.c. (C-236/09, EU:C:2011:100) un *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2011:153), kuros Tiesa attiecīgi saistībā ar valstu tiesu lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu ir izteikusi viedokli par konkrētu Savienības tiesību aktu normu spēkā esamību, gan tieši nepaužot nostāju par minētajām pieņemamības problēmām.

B – *Par apstākļiem, kādos notika vēršanās Tiesā*

17. Taču sīkāk ir jāanalizē, vai apstākļi, kādos šajā gadījumā notika vēršanās Tiesā, ir piemēroti lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamības neatzīšanai.

1) Par vēršanos Tiesā pirms direktīvas transponēšanas termiņa beigām

18. Vispirms nav nozīmes tam, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu tika iesniegts brīdī, kad vēl nebija beidzies direktīvas transponēšanas termiņš un vēl nebija spēkā arī valstu tiesību akti tās transponēšanai [11]. Tas tādēļ, ka efektīvas tiesību aizsardzības princips, kas ir nostiprināts arī Pamattiesību hartas 47. pantā un izpaužas LES 19. panta 1. punkta otrajā daļā, tieši pieprasa, lai privātpersonas varētu panākt tādu Savienības tiesību aktu pārbaudi tiesā, kas tās skar, neesot spiestas pirms tam šīs tiesības pārkāpt [12]. Ņemot vērā minēto, Apvienotās Karalistes tiesību aktos paredzētā un jau vairākkārt izmantotā iespēja veikt tiesas pārbaudi ("judicial review"), kamēr Eiropas Savienības direktīvas tiek transponētas valsts tiesībās, vienlaicīgi iesniedzot Tiesai lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, būtībā ir atbalstāma.

2) Par prejudiciālā jautājuma iespējamo hipotētisko raksturu un par pamatlietas iespējamo fiktīvo raksturu

19. Nepārliecina arī Parlamenta, Komisijas un Francijas argumentācija par to, ka Tiesai uzdotajam jautājumam esot tikai hipotētisks raksturs un tas pamatojoties uz tīri fiktīvu pamatlietu.

20. Apsvērumiem būtu jāpamatojas uz to, ka uz prejudiciālajiem jautājumiem, kas saistīti ar Savienības tiesībām, attiecas atbilstības pieņēmums. Tiesa var atteikties lemt par valsts tiesas iesniegtu prejudiciālu jautājumu tikai tad, ja ir acīmredzams, ka lūgtajai Savienības tiesiskā regulējuma interpretācijai vai spēkā esamības izvērtējumam nav nekāda sakara ar pamatlietas faktisko situāciju vai tās priekšmetu, ja izvirzītā problēma ir hipotētiska vai ja Tiesai nav zināmi faktiskie vai juridiskie apstākļi, kas nepieciešami, lai sniegtu noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem [13].

21. Ir gan jāpiekrīt Parlamentam, Komisijai un Francijai, ka pamatlietas faktu izklāsts lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir ļoti lakonisks un, it īpaši, tajā nav norādīta sīki izklāstīta informācija par *Pillbox* tirgū laisto e-cigarešu veidu. Taču ir skaidrs, ka *Pillbox*, darbojoties ar nosaukumu "Totally Wicked", Eiropas iekšējā tirgū izplata e-cigaretes. Līdz ar to nav šaubu par to, ka *Pillbox* izstrādājumi būtībā ietilpst direktīvas materiālajā piemērošanas jomā un uzņēmumam pēc direktīvas transponēšanas Apvienotajā Karalistē būs piemērojamas jaunas tiesību normas. Līdz ar to nevar būt runa par *acīmredzami* hipotētisku prejudiciālo jautājumu.

11 — Spriedumi *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 33. punkts) un *Intertanko* u.c. (C-308/06, EU:C:2008:312, 33.–35. punkts).

12 — Šajā ziņā par LESD 263. panta ceturto daļu skat. spriedumus *Telefónica*/Komisija (C-274/12 P, EU:C:2013:852, 27. punkts) un *T & L Sugars* un *Sidul Açúcares*/Komisija (C-456/13 P, EU:C:2015:284, 29. punkts).

13 — Spriedums *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 25. punkts); skat. arī spriedumus *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 34. un 35. punkts), *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 13. un 14. punkts) un *Association Kokopelli* (C-59/11, EU:C:2012:447, 28. un 29. punkts); par pieņēmumu par nozīmi lēmuma pieņemšanā skat. arī jau spriedumu *Beck* un *Bergdorf* (C-355/97, EU:C:1999:391, 22. punkts).

22. Pretēji Parlamenta, Komisijas un Francijas viedoklim šajā gadījumā nevar arī tikt izdarīts secinājums par tīri fiktīvu lietu [14]. Ir gan tiesa, ka pamatlietā līdz šim atbildētājs *Secretary of State* nav sniedzis izvērstu aizstāvības argumentāciju. Taču tikai valsts tiesas ziņā ir izlemt par to, kurā pamatlietas stadijā tā vēršas Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu [15]; tas var notikt arī *pirms* uz sacīkstes principa balstītām debatēm starp pamatlietas dalībniekiem [16].

23. It īpaši tādā situācijā kā šī Tiesa turklāt ir lēmusi, ka secinājums par nesaskaņām – un tādējādi patiesu strīdu – starp lietas dalībniekiem vienmēr ir jāizdara jau tad, ja attiecīgās dalībvalsts iestādes ir paudušas nodomu transponēt apstrīdēto direktīvu [17]. Secinājums par šādu nodomu šajā gadījumā var tikt izdarīts jau tādēļ vien, ka *Secretary of State* pamatlietā ir *expressis verbis* paziņojis, ka tas direktīvas 20. pantu uzskata par spēkā esošu. Ņemot vērā minēto, prejudiciālais jautājums nekādā ziņā nebalstās uz *acīmredzami* fiktīvu lietu.

3) Par iespējamo pašas iesniedzējtiesas šaubu neesamību par direktīvas spēkā esamību

24. Turpretim daudz lielāka nozīme ir Parlamenta, Komisijas un Francijas celtajam iebildumam par to, ka iesniedzējtiesa neesot paudusi pati savas šaubas par direktīvas spēkā esamību, bet gan esot savā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu Tiesai izklāstījusi tikai *Pillbox* kritiku.

25. Patiesi, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu galvenokārt kopsavilkuma veidā ir norādīts tikai uz *Pillbox* pamatlietā izvirzītajiem juridiskajiem argumentiem pret direktīvas 20. pantu, "lai informētu visas personas, kas vēlētos paust viedokli par [*Pillbox*] iebildumiem pret [direktīvas] saturu".

26. Šajā ziņā ir jānorāda, ka valsts tiesa nedrīkst tikai vienkārši nodot tālāk Tiesai konkrēto personu iebildumus; tai Tiesai prejudiciāla nolēmuma saņemšanai uzdotie jautājumi ir *jāpadara par saviem* [18]. Tas tādēļ, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru prejudiciālā nolēmuma tiesvedība atbilstoši LESD 267. pantam nepiešķir valsts tiesā izskatāmās lietas dalībniekiem pašiem savu tiesiskās aizsardzības līdzekli, drīzāk runa ir par procedūru, kuru raksturo sadarbība un dialogs starp valsts tiesu un Tiesu [19].

27. Līdz ar to valsts tiesai pašai ir jānovērtē, vai uzdotais jautājums par Savienības tiesību akta spēkā esamību tai ir nepieciešams nolēmuma pieņemšanai pamatlietā [20]. Iespējami valsts tiesā celti iebildumi par Savienības tiesību akta spēkā esamību kā tādi vēl nepamato prejudiciāla jautājuma uzdošanu Tiesai [21]. Proti, būtībā valsts tiesai ir pienākums palīdzēt īstenot Savienības tiesības – tātad arī Direktīvu 2014/40 [22].

28. Turklāt sadarbības gars, kam ir jābūt prejudiciālā nolēmuma tiesvedības pamatā, noteic, ka valsts tiesai savā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir jānorāda iemesli, kuru dēļ tā uzskata šādu lūgumu par vajadzīgu [23] (skat. arī Tiesas Reglamenta 94. panta c) punktu).

14 — Šajā ziņā galvenokārt skat. spriedumu *Foglia/Novello* (104/79, EU:C:1980:73).

15 — Spriedumi *Irish Creamery Milk Suppliers Association* u.c. (36/80 un 71/80, EU:C:1981:62, 5. punkts), *AGM-COS.MET* (C-470/03, EU:C:2007:213, 45. punkts, lasot to kopā ar 42. punktu) un *Coleman* (C-303/06, EU:C:2008:415, 29. punkts).

16 — Spriedums *Corsica Ferries* (C-18/93, EU:C:1994:195, 12. punkts un tajā minētā judikatūra).

17 — Spriedums *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 15. punkts), šajā pašā nozīmē spriedums *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 36. punkts).

18 — Šajā ziņā rīkojums *Adiamix* (C-368/12, EU:C:2013:257, 22. un 32. punkts); skat. arī spriedumu *IATA* un *ELFAA* (C-344/04, EU:C:2006:10, 30. un 31. punkts).

19 — Spriedumi *SAT Fluggesellschaft* (C-364/92, EU:C:1994:7, 9. punkts), *Cartesio* (C-210/06, EU:C:2008:723, 90. un 91. punkts) un *Consiglio Nazionale dei Geologi* (C-136/12, EU:C:2013:489, 28. punkts).

20 — Spriedumi *SMW Winzersekt* (C-306/93, EU:C:1994:407, 15. punkts), *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 34. punkts), *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 13. un 14. punkts), *Association Kokopelli* (C-59/11, EU:C:2012:447, 28. punkts) un rīkojums *Adiamix* (C-368/12, EU:C:2013:257, 16. punkts).

21 — Spriedums *IATA* un *ELFAA* (C-344/04, EU:C:2006:10, 28. punkts) un rīkojums *Adiamix* (C-368/12, EU:C:2013:257, 17. punkts).

22 — Šajā ziņā skat. Atzinumu 1/09 (EU:C:2011:123, 68. punkts).

23 — Spriedums *IATA* un *ELFAA* (C-344/04, EU:C:2006:10, 31. punkts) un rīkojums *Adiamix* (C-368/12, EU:C:2013:257, 21., 22., 27. un 32. punkts).

29. Piemērojot šīs prasības, lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, kurš Tiesai šajā gadījumā ir jāanalizē, noteikti nav uzskatāms par piemēru.

30. Taču valsts tiesa kā nekā ir norādījusi, ka tā *Pillbox* iebildumus uzskata par "saprātīgiem", un tādēļ Tiesas prejudiciālu nolēmumu uzskata par vajadzīgu.

31. Šī argumentācija gan ir vissliktākais piemērs tam, kas valsts tiesai ir jānorāda, lai tiktu izpildītas pieņemamības prasības prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā. Taču, skatot to kopsakarā ar lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu izklāstītajiem *Pillbox* argumentiem, tā ir pietiekams pamats, lai Tiesa un personas, kurām saskaņā ar Statūtu 23. pantu ir tiesības piedalīties tiesvedībā, varētu sniegt viedokli par šajā gadījumā norādītajām tiesību problēmām.

32. Ņemot vērā nozīmi, kāda Savienības tiesību sistēmā ir efektīvas tiesību aizsardzības principam (Pamattiesību hartas 47. pants) [24], Savienības tiesību aktu spēkā esamības pārbaudei iesniegto lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu pieņemamībai nedrīkst tikt izvirzītas pārāk stingras prasības. Minētais ir spēkā vēl jo vairāk tādos gadījumos kā šis, kad prejudiciālā nolēmuma tiesvedība attiecīgajiem uzņēmumiem, nepastāvot tiešām prasības celšanas tiesībām, ir vienīgā iespēja panākt tiesas pārbaudi Savienības līmenī un izklāstīt savus argumentus Savienības tiesai [25].

33. Līdz ar to kopumā šis lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, neraugoties uz tā trūkumiem šajā aspektā, vēl var tikt uzskatīts par pieņemamu.

V – **Prejudiciālā jautājuma satura vērtējums**

34. *High Court of Justice* lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu lūdz Tiesu pārbaudīt Direktīvas 2014/40 spēkā esamību četros dažādos aspektos – ņemot vērā samērīguma principu, vienlīdzīgas attieksmes un brīvas konkurences principus un subsidiaritātes principu, kā arī Savienības pamattiesības atbilstoši Pamattiesību hartas 16. un 17. pantam. Šie lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu atsevišķie aspekti kopumā balstās uz iebildumiem, kurus *Pillbox* ir cēlusi pamatlietā *High Court of Justice* pret direktīvas transponēšanu.

35. Būtu lietderīgi vispirms pārbaudīt ar vienlīdzīgu attieksmi saistītās problēmas, jo šī pārbaude ietekmē citu šī lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu aspektu analīzi.

A – *Vienlīdzīgas attieksmes un brīvas konkurences principi*

36. Vispirms ir jānoskaidro, vai direktīvas 20. pants atbilst Savienības tiesībās noteiktajam vienlīdzīgas attieksmes principam. *Pillbox* celtais iebildums ir par to, ka ar 20. pantu e-cigaretēm tiekot piemērotas stingrākas tiesību normas nekā tradicionālajām tabakas cigaretēm, lai gan e-cigaretes esot "noteikti drošākais izstrādājums". Šī iespējamā nevienlīdzīgā attieksme, kurai neesot objektīva pamatojuma, *Pillbox* ieskatā, radot konkurences izkropļojumu tirgū, kas esot pretrunā LES 3. pantam, lasot to kopā ar LESD 106., 116. un 119. pantu un LES un LESD 27. protokolu.

24 — Skat. spriedumus *Les Verts*/Parlaments (294/83, EU:C:1986:166, 23. punkts), *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Parlaments un Padome (C-583/11 P, EU:C:2013:625, 90. un 91. punkts) un *Schrems* (C-362/14, EU:C:2015:650, 60. punkts).

25 — Par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības nozīmi šādos gadījumos skat. spriedumus *Unión de Pequeños Agricultores*/Padome (C-50/00 P, EU:C:2002:462, 38.–40. punkts), *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Parlaments un Padome (C-583/11 P, EU:C:2013:625, 92.–96. punkts), *Telefónica*/Komisija (C-274/12 P, EU:C:2013:852, 27.–29. punkts) un *T & L Sugars* un *Sidul Açúcares*/Komisija (C-456/13 P, EU:C:2015:284, 29.–31. punkts).

37. Iesniedzējtiesas un pašas *Pillbox* argumentiem par brīvo konkurenci salīdzinājumā ar argumentāciju par vienlīdzīgas attieksmes principu nav patstāvīga satura, un tie it īpaši nav pamatoti atsevišķi. Līdz ar to turpinājumā es galvenokārt analizēšu tikai ar vienlīdzīgu attieksmi saistītās problēmas, lai gan mani argumenti *mutatis mutandis* attiecas arī uz brīvas konkurences principu.

38. Vienlīdzīgas attieksmes princips ir vispārējs Savienības tiesību princips, kas nostiprināts Pamattiesību hartas 20. un 21. pantā [26]. Tas nevar tikt interpretēts un piemērots atšķirīgi atkarībā no tiesību jomas.

39. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šis princips paredz, ka līdzīgās situācijās nedrīkst būt atšķirīga attieksme un ka atšķirīgās situācijās nedrīkst būt vienāda attieksme, ja vien šāda attieksme nav objektīvi attaisnojama [27].

40. Pilnīgi nešaubīgi direktīvas 20. pantā attiecībā uz e-cigaretēm ir paredzētas vairākas īpašas tiesību normas, kas vairākos aspektos būtiski atšķiras no tām, kas ir spēkā attiecībā uz tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem.

41. Taču pretēji *Pillbox* viedoklim šī atšķirīgā attieksme nerada negatīvas sekas e-cigarešu ražotājiem un importētājiem. Tieši pretēji, prasības, kas saskaņā ar direktīvas 20. pantu ir jāpiemēro e-cigarešu laišanai Eiropas iekšējā tirgū – it īpaši paziņošanas sistēma [28] un brīdinājumi [29], kā arī raksturīgu aromātu aizlieguma neesamība [30] –, kopumā nav *tik stingras* kā tās, kas ir jāievēro tradicionālo tabakas izstrādājumu ražotājiem un importētājiem, lai gan dažās e-cigaretēm un to uzpildes flakoniem piemērojamās tiesību normās ir ietvertas augstākas prasības [31].

42. Jau šī iemesla dēļ vien nevar būt runas par vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu, kam ir negatīvas sekas attiecībā uz e-cigarešu ražotājiem un importētājiem. To pamatoti ir uzsvērušas prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces Savienības iestādes un dažas lietas dalībnieces dalībvalstis.

43. Neraugoties uz minēto, pieņēmuma par vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu priekšnoteikums tik un tā būtu tāds, ka aplūkojamās situācijas ir līdzīgas pēc visiem to raksturojošajiem elementiem [32].

44. Attiecīgi nozīme ir abu izstrādājumu veidu salīdzinājumam, ņemot vērā visus būtiskos apstākļus. Šajā ziņā ir jāņem vērā gan tas, vai abi izstrādājumu veidi, ņemot vērā apstrīdēto tiesību normu mērķus, ir salīdzināmā situācijā, kā arī tas, vai tie ir līdzīgi to objektīvo īpašību ziņā.

26 — Spriedumi *Akzo Nobel Chemicals* un *Akcros Chemicals*/Komisija (C-550/07 P, EU:C:2010:512, 54. punkts) un *Sky Italia* (C-234/12, EU:C:2013:496, 15. punkts); šajā pašā nozīmē jau spriedums *Ruckdeschel* u.c. (117/76 un 16/77, EU:C:1977:160, 7. punkts).

27 — Spriedumi *Arcelor Atlantique et Lorraine* u.c. (C-127/07, EU:C:2008:728, 23. punkts), *S.P.C.M.* u.c. (C-558/07, EU:C:2009:430, 74. punkts), *Akzo Nobel Chemicals* un *Akcros Chemicals*/Komisija (C-550/07 P, EU:C:2010:512, 55. punkts), *Sky Italia* (C-234/12, EU:C:2013:496, 15. punkts) un *P* un *S* (C-579/13, EU:C:2015:369, 41. punkts).

28 — Skat. direktīvas 20. panta 2. punktu un tālāk šo secinājumu 84. punktu.

29 — Skat. direktīvas 20. panta 2. punkta b) un c) apakšpunktu salīdzinājumā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem piemērojamo direktīvas 8.–10. pantu.

30 — Šajā ziņā it īpaši skat. direktīvas preambulas 47. apsvērumu, kurā ir paskaidrots, ka ar direktīvu netiek saskaņota aromātu izmantošana e-cigaretēs un uzpildes flakonos, bet gan atbildība par iespējamu tiesību normu pieņemšanu saistībā ar minēto tiek atstāta dalībvalstu ziņā. Turpretim direktīvas 7. pantā ir paredzēts raksturīgu aromātu aizliegums tradicionālajos tabakas izstrādājumos.

31 — Skat. it īpaši tiesisko regulējumu par lietošanas instrukcijām direktīvas 20. panta 4. punkta a) apakšpunktā (par to arī šo secinājumu 113.–119. punktā).

32 — Spriedums *Arcelor Atlantique et Lorraine* u.c. (C-127/07, EU:C:2008:728, 25. punkts).

45. Vispirms saskaņā ar pastāvīgo judikatūru atšķirīgu situāciju raksturojošie elementi un tādējādi to salīdzināmais raksturs tostarp ir jānosaka un jānovērtē, ņemot vērā Savienības tiesību akta, ar ko ir ieviesta šī atšķirība, mērķi. Turklāt ir jāņem vērā tās regulējamās nozares principi un mērķi, uz kuru attiecas šis akts [33].

46. Direktīvas 2014/40 galvenais mērķis ir nodrošināt gan tradicionālo tabakas izstrādājumu, gan e-cigarešu spēju atrasties Eiropas iekšējā tirgus apritē, nodrošinot augstu cilvēku veselības aizsardzības līmeni [34].

47. Taču tas vien, ka Savienības likumdevēja galvenais mērķis attiecībā uz abiem izstrādājumu veidiem – tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem un e-cigaretēm – ir viens un tas pats, vēl nekādā ziņā neļauj secināt, ka arī direktīvā paredzētajiem iekšējā tirgus saskaņošanas pasākumiem attiecībā uz abiem izstrādājumu veidiem noteikti būtu jābūt identiskiem.

48. Proti, ir jāņem vērā, ka starp abiem izstrādājumu veidiem – neraugoties uz neapstrīdamu konkurenci starp tiem – ir konstatējamas objektīvas atšķirības [35], kas attaisno, ka kopīga mērķa sasniegšanai direktīvā tiek ietvertas pilnīgi atšķirīgas tiesību normas.

49. Pirmkārt, šīs atšķirības ir saistītas ar tradicionālo tabakas izstrādājumu un e-cigarešu fiziskajām īpašībām un to lietošanas veidu, – tabakas sadedzināšana, no vienas puses, un (parasti nikotīnu saturoša un attiecīgā gadījumā aromatizēta) šķidruma elektriska pārvēršana tvaikos, no otras puses. Taču, otrkārt un galvenokārt, minētās atšķirības starp abiem izstrādājumu veidiem izpaužas tādējādi, ka tradicionālie tabakas izstrādājumi tirgū ir labi pazīstami un ar tiem saistītie riski veselībai ir plaši izpētīti, turpretim e-cigaretes, katrā ziņā šobrīd, ir novitāte, un – plašai sabiedrības daļai – tās vēl arī ir salīdzinoši maz pazīstamas.

50. Visas šīs atšķirības ļauj secināt, ka e-cigaretes direktīvas pieņemšanas brīdī bija īpašā situācijā [36], tādēļ tas, ka Savienības likumdevējs tās atsevišķos aspektos bija regulējis citādāk nekā tradicionālo tabakas izstrādājumu aspektus, bija ne tikai pieņemami, bet šādi rīkoties pat bija pienākums; tādēļ pārmetums par vienlīdzīgas attieksmes principa pārkāpumu nav pamatots [37].

51. Tas pats ir spēkā īpaši tad, ja e-cigaretes tiek salīdzinātas ar tādām citām *Pillbox* norādītām baudvielām kā kafija un alkohols. Tas tādēļ, ka, ņemot vērā fiziskās īpašības, lietošanas veidu un patērētāju ieradumus, atšķirības starp minētajiem izstrādājumiem, no vienas puses, un e-cigaretēm, no otras puses, ir vēl lielākas un acīmredzamākas nekā atšķirības starp e-cigaretēm un tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem. Turklāt arī salīdzinājumā ar kofeīnu un alkoholu saturošiem dzērieniem ir jānorāda, ka e-cigarešu gadījumā – kā jau minēts – runa ir par jaunu un salīdzinoši nepazīstamu izstrādājumu, kas pats par sevi jau attaisno īpašu attieksmi.

52. Līdz ar to kopumā pārmetums par to, ka ar direktīvas 20. pantu tiek pārkāpti vienlīdzīgas attieksmes un brīvas konkurences principi, ir jānoraida.

33 — Spriedumi *Arcelor Atlantique et Lorraine* u.c. (C-127/07, EU:C:2008:728, 25. un 26. punkts), *Association belge des Consommateurs Test-Achats* u.c. (C-236/09, EU:C:2011:100, 29. punkts), *Ziegler*/Komisija (C-439/11 P, EU:C:2013:513, 167. punkts) un *Feakins* (C-335/13, EU:C:2014:2343, 51. punkts).

34 — Skat. it īpaši 1. panta beigu daļu un direktīvas preambulas 5.,6., 8. un 36. apsvērumu.

35 — Par nepieciešamību salīdzināt attiecīgo atšķirīgo izstrādājumu objektīvās īpašības un to lietošanas veidu skat. spriedumus *Rewe-Zentrale des Lebensmittel-Großhandels* (45/75, EU:C:1976:22, 12. punkts), *John Walker* (243/84, EU:C:1986:100, 11. punkts), *Arnold André* (C-434/02, EU:C:2004:800, 69. punkts) un *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802, 71. punkts).

36 — Šajā ziņā šī lieta būtiski atšķiras no lietas Polija/Parlaments un Padome (C-358/14; skat. manus šīs dienas secinājumus attiecīgajā lietā, 50.–57. punkts), kurā tiek salīdzināti dažādi aromatizēto cigarešu veidi.

37 — Šajā pašā nozīmē spriedumi *Arnold André* (C-434/02, EU:C:2004:800, 64. un 69. punkts) un *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802, 66. un 71. punkts) par atšķirībām starp košļājamo tabaku un tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem.

B – *Samērīguma princips un daži ar to saistīti tiesiskuma apsvērumi*

53. Vislielākā uzmanība *High Court of Justice* lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu un lietas dalībnieku viedokļos tiek pievērsta samērīguma principam. Pamatojoties uz *Pillbox* iebildumu, iesniedzējtiesa uzdod Tiesai jautājumus par direktīvas 20. pantā paredzētā tiesiskā regulējuma par e-cigaretēm dažādo aspektu samērīgumu. Pastarpināti saistībā ar dažām šīs tiesību normas daļām runa ir arī par tiesiskās noteiktības principu, it īpaši par noteiktības principa prasībām un iespējamiem trūkumiem pamatojumā.

1) Vispārīgi apsvērumi par samērīguma principu

54. Samērīguma princips saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ir viens no Savienības vispārējiem tiesību principiem. Atbilstoši tam Savienības iestāžu aktiem ir jābūt piemērotiem ar attiecīgo tiesisko regulējumu sasniedzamo leģitīmo mērķu īstenošanai un tie nedrīkst pārsniegt šo mērķu sasniegšanai vajadzīgo [38]. Turklāt, ja ir iespēja izvēlēties no vairākiem piemērotiem pasākumiem, jāizvēlas vismazāk apgrūtinošais; radītajām neērtībām ir jābūt samērīgām salīdzinājumā ar sasniedzamajiem mērķiem [39].

55. Pārbaudot tiesā Savienības tiesību aktu samērīgumu, ir jāņem vērā, ka Savienības likumdevēja tiesības pieņemt tiesisko regulējumu var ierobežot vairāki faktori, ja runa ir par iejaukšanos pamattiesībās. Pie šādiem faktoriem pieder tostarp skartā joma, attiecīgās pamattiesības būtība, iejaukšanās raksturs un būtiskums, kā arī tās mērķis [40].

56. Šajā gadījumā ir skartas pamattiesības uz darījumdarbības brīvību (Pamattiesību hartas 16. pants), par kurām turpinājumā es sniegšu savu viedokli vēl arī citā kontekstā [41]. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru darījumdarbības brīvība var tikt pakļauta plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumiem, kuri vispārējās interesēs var radīt ierobežojumus ekonomiskās darbības īstenošanai [42], un turklāt Savienības likumdevējam ir plaša rīcības brīvība, ja runa ir par jomu, kurā ir jāpieņem gan politiski, gan ekonomiski vai ar sociālām lietām saistīti lēmumi un ir jāveic sarežģītas pārbaudes un vērtējumi [43].

57. Nav šaubu par to, ka Savienības likumdevējam, pieņemot Direktīvu 2014/40, bija jāizvērtē tieši šādi ar ekonomiku, sociālām lietām un politiku saistīti sarežģīti jautājumi, un turklāt arī neviens lietas dalībnieks to nopietni neapšauba. Attiecīgi Savienības likumdevējam saistībā ar direktīvas pamatā esošo novērtējumu bija jāatzīst plaša rīcības brīvība, it īpaši attiecībā uz pasākumiem, ar kuriem vislabāk var tikt sasniegts Eiropas iekšējā tirgū noteiktais augstais cilvēku veselības aizsardzības līmenis (LESD 9. pants, 114. panta 3. punkts, 168. panta 1. punkts un Pamattiesību hartas 35. panta otrais teikums). Minētais ir spēkā arī tādēļ, ka prognozes par tirgus funkcionēšanu nākotnē loģiski labākajā gadījumā var tikt pārbaudītas attiecībā uz to ticamību.

38 — Spriedumi *Maizena* u.c. (137/85, EU:C:1987:493, 15. punkts), Apvienotā Karaliste/Padome (C-84/94, EU:C:1996:431, 57. punkts), *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 122. punkts), *Digital Rights Ireland* (C-293/12 un C-594/12, EU:C:2014:238, 46. punkts) un *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 67. punkts).

39 — Spriedumi *Schräder HS Kraftfutter* (265/87, EU:C:1989:303, 21. punkts), *Jippes* u.c. (C-189/01, EU:C:2001:420, 81. punkts) un *ERG* u.c. (C-379/08 un C-380/08, EU:C:2010:127, 86. punkts); šajā pašā nozīmē arī spriedums *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 91. punkts).

40 — Spriedums *Digital Rights Ireland* (C-293/12 un C-594/12, EU:C:2014:238, 47. punkts).

41 — Šajā ziņā skat. tālāk šo secinājumu 182.–193. punktu.

42 — Spriedums *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 46. punkts).

43 — Spriedumi *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 123. punkts), *S.P.C.M.* u.c. (C-558/07, EU:C:2009:430, 42. punkts), *Vodafone* u.c. (C-58/08, EU:C:2010:321, 52. punkts) un *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 67. punkts).

58. Attiecīgā rīcības brīvība nozīmē, ka secinājums par Savienības likumdevēja pieļautu samērīguma principa pārkāpumu ir jāizdara tikai tad, ja attiecīgais Savienības tiesību akts ir *acīmredzami nesamērīgs*, t.i., ja tas ir acīmredzami nepiemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, acīmredzami pārsniedz to, kas ir nepieciešams šo mērķu sasniegšanai, vai ir saistīts ar negatīvām sekām, kas acīmredzami nav samērīgas ar attiecīgajiem mērķiem [44]. Savukārt nav svarīgi, vai tiesību aktā paredzētais pasākums ir vienīgais iespējamais vai arī tikai mērķa sasniegšanai piemērotākais.

59. Ņemot vērā minēto, turpinājumā ir jāveic tiesas pārbaude par direktīvas 20. pantā noteiktā tiesiskā regulējuma par e-cigaretēm samērīgumu.

60. Pirms es konkrēti analizēšu atsevišķās lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu norādītās direktīvas 20. pantā ietvertās tiesiskā regulējuma daļas, ņemot vērā *Pillbox* kritiku, ir jāizdara dažas piezīmes par piesardzības principu un Savienības iestāžu likumdošanas darbību ietekmes novērtējumu.

a) Par piesardzības principu

61. *Pillbox* tiesvedībā Tiesā centās raksturot e-cigaretes kā ļoti drošas un uzsvērt to priekšrocības salīdzinājumā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem, it īpaši to kā klasisko tabakas cigarešu lietošanas alternatīvu regulāriem smēķētājiem.

62. Turpretim prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces Savienības iestādes un dalībvalstis ir uzsvērušas riskus veselībai, ko, iespējams, rada e-cigaretes, it īpaši risku saindēties ar nikotīnu pārāk ilgas un intensīvas lietošanas vai nepareizas e-cigaretes lietošanas dēļ, kā arī vispārīgi nikotīna atkarības risku [45]. It īpaši to ieskatā e-cigaretes var kļūt par pirmo soli ceļā uz nikotīna atkarību (angļu valodā – "gateway effect"). Turklāt, tā kā e-cigarešu lietošana atdarina smēķēšanas procesu un liek uztvert to kā normālu parādību (t.s. "normalizēšanas efekts") [46], e-cigaretēm kļūstot pievilcīgākām, smēķēšanas akceptēšana sabiedrībā kopumā varot palielināties. Visbeidzot, pastāvot risks, ka daži patērētāji lietotu gan e-cigaretes, gan klasiskās tabakas cigaretes (angļu valodā: "dual use"), kas regulāriem smēķētājiem varot apgrūtināt atbrīvošanos no nikotīna atkarības un nesmēķētājiem – tostarp it īpaši jauniešiem un jauniem pieaugušiem cilvēkiem – atvieglot nikotīna atkarības rašanos un tādējādi to veicināt.

63. Abas puses savas tēzes attiecīgi pamato ar zinātniskiem pētījumiem. Taču abas puses arī atzīst, ka ir jāturpina pētīt e-cigaretes, lai būtu pieejams uzticamāks pamats šī jaunā izstrādājuma un, iespējams, ar to saistīto risku cilvēku veselībai novērtēšanai.

64. Lai kā arī būtu, – lai novērtētu Direktīvas 2014/40 likumību un, it īpaši, 20. pantā ietverto tiesību normu par e-cigaretēm samērīgumu, vispār nav nozīmes, vai Savienības likumdevēja norādītie riski veselībai – kas man personiski šķiet ļoti ticami – atbilstoši jaunākajām zinātnes atziņām var tikt pamatoti ar pietiekamu precizitāti.

44 — Spriedums *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 74., 81. un 91. punkts); šajā pašā nozīmē jau spriedumi *Vodafone* u.c. (C-58/08, EU:C:2010:321, 52. punkts), *S.P.C.M.* u.c. (C-558/07, EU:C:2009:430, 42. punkts) un *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 46. punkts).

45 — Tiesa atzīst, ka nikotīns izraisa atkarību un tā toksiskums nav apšaubāms (spriedumi *Arnold André*, C-434/02, EU:C:2004:800, 50. punkts, un *Swedish Match*, C-210/03, EU:C:2004:802, 52. punkts).

46 — Arī *Pillbox* savā procesuālajā rakstā norāda uz smēķēšanas aspektiem, kas saistīti ar uzvedību (tiesvedības valodā: "behavioural aspects of smoking").

65. Tas tādēļ, ka Savienības likumdevējam, pieņemot direktīvu, bija jāievēro piesardzības princips [47]. Tieši tad, ja izrādās, ka veikto pētījumu rezultātu nepietiekamības, nepārliecinošā rakstura vai neprecizitātes dēļ nav iespējams skaidri noteikt atsevišķa riska esamību vai pakāpi, bet gadījumā, ja risks iestātos, pastāv iespējamība, ka var rasties faktisks kaitējums sabiedrības veselībai, piesardzības princips pieļauj ierobežojošu pasākumu ieviešanu, ja šie pasākumi ir objektīvi un nav diskriminējoši [48].

66. Arī Pasaules Veselības organizācijas (PVO) izstrādātie ieteikumi [49], ar kuriem visā pasaulē tiek aicināts paredzēt ierobežojošus pasākumus attiecībā uz e-cigaretēm, nav nekas vairāk kā piesardzības principa izpausme.

67. Ņemot vērā minēto, atbilstoši piesardzības principam bija labi pamatojams un, iespējams, pat nepieciešams, ka direktīvā tiek ietvertas ierobežojošas tiesību normas par e-cigaretēm, it īpaši tādēļ, ka saskaņā ar primāro tiesību prasībām bija jācenšas nodrošināt *augstu* cilvēku veselības aizsardzības līmeni (LESD 9. pants, 114. panta 3. punkts, 168. panta 1. punkts un Pamattiesību hartas 35. panta otrais teikums).

b) Par iespējamo ietekmes novērtējuma neesamību

68. *Pillbox* turklāt iebilst, ka par Savienības likumdevēja pieņemto direktīvas 20. panta tekstu nekad neesot veikts ietekmes novērtējums.

69. Ir tiesa, ka Komisija tās direktīvas priekšlikumā norādīja uz citu, stingrāku e-cigarešu tiesiskā regulējuma modeli, – tā būtībā izteicās par labu e-cigarešu uzskatīšanai par medicīnas ierīcēm [50].

70. Taču tas nenozīmē, ka likumdošanas procedūras beigās galu galā pieņemtais mazāk stingrais tiesiskais regulējums par e-cigaretēm, kāds tas tagad ir ietverts direktīvas 20. pantā, būtu radies savā ziņā "vakuumā" un būtu pieņemts bez jebkāda ietekmes novērtējuma.

71. Tieši pretēji, atziņas, uz kurām Komisija balstījās savā ietekmes novērtējumā [51] – lai arī tās Savienības likumdevējiem nebija saistošas [52] –, bija noderīgs pamats direktīvas 20. pantā ietvertajam mazāk stingrajam tiesiskajam regulējumam [53]. Neraugoties uz minēto, ir atzīts, ka Parlaments un Padome likumdošanas procedūrā drīkst izmantot papildu informācijas avotus [54]. Šajā gadījumā nav apšaubāms, ka kompetentās iestādes likumdošanas procedūras laikā ievāca papildu informāciju par problēmām, kas saistītas ar e-cigaretēm, it īpaši, ka Komisija šajā ziņā konsultējās arī ar ieinteresētajām personām un Parlaments organizēja savas apspriešanās [55].

47 — Šajā ziņā skat. spriedumu *Alliance for Natural Health* u.c. (C-154/04 un C-155/04, EU:C:2005:449, 68. punkts), kurā Tiesa uzsver, ka Savienības likumdevējam "ir jāņem vērā piesardzības princips, kad tas, īstenojot iekšējā tirgus politiku, ievieš pasākumus, kas vērsti uz cilvēku veselības aizsardzību."

48 — Spriedumi Apvienotā Karaliste/Komisija (C-180/96, EU:C:1998:192, 99. punkts), Komisija/Dānija (C-192/01, EU:C:2003:492, 52. un 53. punkts), Komisija/Francija (C-333/08, EU:C:2010:44, 93. punkts), *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 60.–62. punkts) un *Acino* /Komisija (C-269/13 P, EU:C:2014:255, 57. punkts).

49 — Skat. PVO Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību līgumslēdzēju pušu konferences lēmumu, pieņemts tās sestajā sēdē Maskavā, 2014. gada 18. oktobrī, FCTC/COP/6(9). Šī lēmuma virsraksts ir "Electronic nicotine delivery systems and electronic non-nicotine delivery systems" (saīsinājums: *ENDS* vai *ENNDS*), un tas tostarp ir formulēts šādi: "The Conference of the Parties [..] INVITES Parties to consider prohibiting or regulating ENDS/ENNDS, including as tobacco products, medicinal products, consumer products, or other categories, as appropriate, taking into account a high level of protection for human health" (it īpaši skat. attiecīgā lēmuma 3. punktu).

50 — Skat. Komisijas 2012. gada 19. decembrī iesniegtā priekšlikuma Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz tabakas un saistīto izstrādājumu ražošanu, noformēšanu un pārdošanu, COM(2012) 788 *final*, 18. pantu.

51 — Komisijas dienestu 2012. gada 19. decembrī iesniegtais "Impact Assessment", SWD(2012) 452 *final*, tajā it īpaši 1. daļa, 77. un nākamās lpp.

52 — Spriedums *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 57. punkts).

53 — Arī Tiesa, pārbaudot Savienības tiesību aktu spēkā esamību, reizēm ņem vērā šādu Komisijas ietekmes novērtējumu (skat., piemēram, spriedumu *Vodafone* u.c., C-58/08, EU:C:2010:321, 55. un 65. punkts).

54 — Šajā ziņā spriedums *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 39. un 40. punkts).

55 — Par iespējamu Parlamenta organizētu apspriešanos vai "darba semināru" ņemšanu vērā skat., piemēram, spriedumu *Afton Chemical* (C-343/09, EU:C:2010:419, 35. un 36. punkts).

72. Ja likumdevējas Savienības iestādes drīkstētu pieņemt tikai tādas tiesību normas, par kurām Komisija konkrēti ir veikusi ietekmes novērtējumu, Parlamenta un Padomes tiesības pieņemt tiesisko regulējumu tiktu būtiski ierobežotas un likumdošanas procedūra zaudētu lielu daļu savas jēgas [56].

2) Par direktīvas 20. panta konkrētu daļu samērīgumu un noteiktību

73. Līdztekus tieši iepriekš minētajiem vispārīgajiem apsvērumiem par samērīguma principu lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu, ņemot vērā *Pillbox* pamatlietā celtos iebildumus, liek uzdot dažus detalizētus jautājumus par direktīvas 20. panta atsevišķu daļu samērīgumu un noteiktību. Tos es analizēšu turpinājumā.

74. Uzreiz vēlos norādīt, ka es direktīvas 20. pantā noteikto tiesisko regulējumu – atbilstoši Eiropas Parlamenta paustajam viedoklim – uzskatu par salīdzinoši mērenu, proti, ne tikai salīdzinājumā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem Eiropas iekšējā tirgū piemērojamajām tiesību normām, bet arī starptautiskā kontekstā [57].

a) Paziņošanas pienākums (direktīvas 20. panta 2. punkts)

75. Vispirms *Pillbox* iebilst pret iespējamu Savienības likumdevēja ieviestu e-cigarešu "licencēšanas sistēmu" [58].

76. Taču, kā jau parāda īsa direktīvas 20. panta 2. punkta aplūkošana, šis pārmetums ir balstīts uz būtiski kļūdainu apstrīdētās normas izpratni. Patiesībā Savienības likumdevējs ar attiecīgo tiesību normu attiecībā uz e-cigaretēm ir ieviesis nevis *licencēšanas sistēmu*, bet gan drīzāk tikai *paziņošanas sistēmu* kopā ar pienākumu sešus mēnešus atturēties no jebkādas darbības. Minēto apliecina arī visu pārējo lietas dalībnieku paskaidrojumi.

77. Pretēji *Pillbox* tiesas sēdē norādītajam paziņošanas sistēma kopā ar pienākumu sešus mēnešus atturēties no jebkādas darbības arī *de facto* neizpaužas kā licencēšanas sistēma. Drīzāk e-cigaretes pēc sešu mēnešu termiņa beigām var tikt laistas tirgū, ja kompetentā iestāde neiejaucas pirms šī termiņa beigām. Turpretim licencēšanas sistēma ražotājiem un importētājiem nozīmētu daudz smagāku slogu un it īpaši tiem uzliktu pienākumu katrā atsevišķā gadījumā nogaidīt tik ilgi, kamēr tie nesaņem kompetentās iestādes pozitīvu lēmumu.

i) Par paziņošanas sistēmas samērīgumu

78. Kā jau minēts, e-cigarešu gadījumā runa ir par jaunu un – katrā ziņā lielai daļai sabiedrības – vēl salīdzinoši maz zināmu izstrādājumu, attiecībā uz kuru turklāt pastāv tirgus, kas strauji attīstās [59].

56 — Līdzīgi jau – lai gan citā kopsakarā – mani secinājumi lietā *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Komisija (C-398/13 P, EU:C:2015:190, 31. punkts).

57 — Atbilstoši ziņojumam, kas 2014. gadā tika iesniegts PVO Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību līgumslēdzēju pušu konferencē, nikotīnu saturošu e-cigarešu laišana tirgū bija pilnīgi aizliegta 13 no 59 valstīm, kas par šo jautājumu bija pieņēmušas tiesību normas (*Conference of the Parties to the WHO Framework Convention on Tobacco Control*, "Electronic Nicotine Delivery Systems", *Report by WHO*, 2014. gada 21. jūlijs, FCTC/COP/6/10 [2014], 31. punkts).

58 — *Pillbox* procesuālajā rakstā ir ietverts šāds formulējums: "The EU legislature has adopted a disproportionate approach by putting in place an authorisation scheme for electronic cigarettes."

59 — Pēdējais apgalvojums ir uzsvērts arī direktīvas preambulas 46. apsvēruma pirmajā teikumā.

79. Pamatojoties uz likumdošanas procedūrā pieejamajiem datiem un zinātnes atziņām, nebija acīmredzami nepareizi vai nesaprātīgi Savienības likumdevējiem pieņemt, ka elektroniskās cigaretes, iespējams, rada riskus cilvēku veselībai un ka šis izstrādājums – it īpaši jauniešiem un jauniem pieaugušiem cilvēkiem – var kļūt par pirmo soli ceļā uz nikotīna atkarību un vēlāk novest pie tradicionālās tabakas patēriņa [60].

80. Ņemot vērā minēto, man šķiet acīmredzami, ka kompetentajām iestādēm ir leģitīma uzraudzības interese attiecībā uz e-cigaretēm, it īpaši, ja apsvērumos tiek ņemts vērā arī piesardzības princips [61].

81. Tāda paziņošanas sistēma, kāda ir paredzēta direktīvas 20. panta 2. punktā, bez šaubām, ir piemērota, lai atvieglotu dalībvalstu uzraudzības un pārbaudes uzdevumu veikšanu saistībā ar e-cigaretēm.

82. Starp iespējamiem valsts veiktiem darījumdarbības brīvības (Pamattiesību hartas 16. pants) ierobežojumiem šāda paziņošanas sistēma ir salīdzinoši maz ierobežojošs līdzeklis, kas, it īpaši, ir būtiski mazāk ierobežojošs nekā, piemēram, klasiska licencēšanas sistēma.

83. Turpretim Savienības likumdevēja veikta tādu izstrādājumu standartu noteikšana attiecībā uz e-cigaretēm, uz kuriem prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā ir norādījis *Pillbox* – papildus tiem standartiem, kas tik un tā ir noteikti direktīvas 20. panta 3. punktā –, nevar nopietni tikt uzskatīta par mazāk ierobežojošu alternatīvu salīdzinājumā ar direktīvas 20. panta 2. punktā ieviesto paziņošanas pienākumu. Tas tādēļ, ka, pirmkārt, izstrādājumu standartu noteikšana ir daudz būtiskāka iejaukšanās darījumdarbības brīvībā nekā vienkāršs pienākums paziņot par izstrādājumu. Otrkārt, šādu standartu noteikšanas priekšnoteikums ir pietiekami uzticami dati un atziņas par attiecīgo izstrādājumu. Taču, ņemot vērā e-cigarešu salīdzinošo novitāti un neziņu par tām, Savienības likumdevējs varēja saprātīgi pieņemt, ka šobrīd šādi dati un atziņas nav vēl pieejami pietiekamā daudzumā. Tikai ar paziņošanas sistēmu tās var pakāpeniski tikt iegūtas.

84. Ir jānoraida arī *Pillbox* arguments, ka paziņošanas sistēma saistībā ar e-cigaretēm atbilstoši direktīvas 20. panta 2. punktam esot stingrāka nekā tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem piemērojamais tiesiskais regulējums direktīvas 5. un 6. pantā. Tieši pretēji, kā pareizi ir uzsvērušas prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces Savienības iestādes, paziņošanas prasības saistībā ar e-cigaretēm ir *mazāk stingras* nekā saistībā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem, it īpaši attiecībā uz piedevām [62].

85. Turklāt daudz piemērotāks ir saistībā ar e-cigaretēm ieviestās paziņošanas sistēmas atbilstoši direktīvas 20. panta 2. punktam salīdzinājums ar saistībā ar jaunievieslēstiem tabakas izstrādājumiem spēkā esošo ziņošanas pienākumu saskaņā ar direktīvas 19. pantu. Šīs abas tiesību normas visos būtiskajos punktos ir vienādas. Tātad Savienības likumdevējs attiecībā uz jaunievieslēstiem un maz pazīstamiem izstrādājumiem – vai tie būtu tabakas izstrādājumi, vai e-cigaretes – ir pieņēmis kopumā saskaņotu tiesisko regulējumu.

86. Nav arī konstatējams, ciktāl vienkāršs paziņošanas pienākums par jaunu pie e-cigarešu kategorijas piederošu izstrādājumu varētu kavēt inovācijas, kā to apgalvo *Pillbox*. Tieši pretēji, šāda paziņošanas sistēma var veicināt inovācijas; tā rada attiecīgajiem uzņēmumiem stimulu rīkoties tirgū atbildīgi un laist tirgū tikai izstrādājumus, par kuriem ir pieejams pietiekami daudz atziņu, lai nodrošinātu atbilstošu kvalitātes un drošības līmeni, kas vajadzības gadījumā var izturēt iestāžu veiktu pārbaudi. Uz

60 — Šajā ziņā skat. direktīvas preambulas 43. apsvērumu.

61 — Šajā ziņā skat. direktīvas preambulas 36. apsvērumu un par piesardzības principu – iepriekš šo secinājumu 64.–67. punktu.

62 — Atbilstoši direktīvas 5. pantam tabakas izstrādājumu ražotājiem un importētājiem ir pienākums iesniegt kompetentajām iestādēm tostarp sarakstu, kurā norādītas visas tabakas izstrādājumu ražošanā izmantotās sastāvdaļas un to daudzums, un turklāt šis pienākums ir plašāks nekā pienākums, kas saskaņā ar direktīvas 20. panta 2. punkta b) apakšpunktu ir spēkā attiecībā uz e-cigaretēm. Papildus saskaņā ar direktīvas 6. pantu pastiprināts ziņošanas pienākums attiecas uz zināmām prioritārajā sarakstā iekļautām piedevām cigaretēs un tinamajā tabakā; šāds pastiprināts ziņošanas pienākums direktīvas 20. pantā saistībā ar e-cigaretēm nav paredzēts.

to pareizi prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā it īpaši norādīja Komisija. Es vēlos piebilst, ka iespējama iestāžu veikta pārbaude e-cigarešu ražotājiem un importētājiem sniedz papildu iespēju pārliecināties par to iekšējās kvalitātes kontroles pareizību, lai gan tā loģiski nevar nozīmēt atbildības pārnešanu uz attiecīgo iestādi.

87. Visbeidzot, arī pienākums sešus mēnešus atturēties no jebkādas darbības, kas ir saistīts ar paziņošanu atbilstoši direktīvas 20. panta 2. punkta otrajam teikumam, nekādā ziņā nav pārspīlēts, ja tiek paturēts prātā, ka, ņemot vērā iespējamo ar e-cigaretēm saistīto risku, kompetento iestāžu rīcībā ir jābūt atbilstošam laikposmam, lai vajadzības gadījumā pārbaudītu visu ražotāju un importētāju iesniegto informāciju, it īpaši par sastāvdaļām, emisijām, toksikoloģiskajiem datiem un ražošanas procesu, lai bīstamības gadījumā varētu rīkoties savlaicīgi un vēl *pirms* attiecīgā izstrādājuma laišanas tirgū [63]. Tikai pastarpināti ir jānorāda, ka Savienības likumdevējs saistībā ar konkrētu kosmētikas līdzekļu laišanu tirgū arī ir paredzējis šādu paziņošanas procedūru ar pienākumu sešus mēnešus atturēties no jebkādas darbības [64].

88. Līdz ar to kopumā ar Savienības likumdevēja direktīvas 20. panta 2. punktā saistībā ar e-cigaretēm paredzēto paziņošanas sistēmu kopā ar pienākumu atturēties no jebkādas darbības, šķiet, tiek panākts taisnīgs līdzsvars starp kompetento iestāžu leģitīmo uzraudzības interesi un e-cigarešu ražotāju un importētāju darījumdarbības brīvību. Nav nekādu šaubu par tā atbilstību samērīguma principam.

ii) Par iebildumu par pieteikumu iesniedzēju pienākumu nenoteiktību

89. Papildus *Pillbox* vēl norāda, ka dažas no ziņām, kas tiek pieprasītas no ražotājiem un importētājiem saistībā ar to paziņošanas pienākumu, esot pretrunā tiesiskās noteiktības principam, jo tās esot formulētas pārāk nenoteikti. Precīzāk, *Pillbox* it īpaši norāda uz "informāciju par nikotīna devu un uzņemšanu organismā normālos vai saprātīgi paredzamos lietošanas apstākļos" atbilstoši direktīvas 20. panta 2. punkta d) apakšpunktam un par e-cigarešu "spēju izraisīt atkarību". *Pillbox* uzsver, ka nikotīna deva un uzņemšana, smēķējot e-cigareti, esot atkarīga no atsevišķo patērētāju personiskajām vajadzībām un individuālajiem lietošanas paradumiem.

90. Tomēr arī šī argumentācija nav pamatota.

91. Attiecībā uz "spēju izraisīt atkarību" ir jānorāda, ka šis jēdziens netiek vispār izmantots direktīvas 20. panta 2. punktā, nedz d) apakšpunktā, nedz citur.

92. Attiecībā uz pārējiem *Pillbox* apstrīdētajiem formulējumiem ir jānorāda, ka saskaņā ar direktīvas 20. panta 2. punkta d) apakšpunktu iesniedzamo ziņu gadījumā runa acīmredzami nav par ziņām par nikotīna devu un uzņemšanu saistībā ar atsevišķiem lietotājiem, bet gan par parasti, smēķējot e-cigareti, sagaidāmajiem mazākajiem, vidējiem un lielākajiem rādītājiem. Atbildīgam ražotājam vai importētājam ir jābūt spējīgam sniegt šādus rādītājus, ja tas nevēlas, ka tam tiek pārmests, ka viņš laiž tirgū izstrādājumu, kam ir neparedzamas sekas un, iespējams, neparedzami riski veselībai.

93. Vēl vispārīgāk, ir normāli, ka tiesību normās tiek izmantoti nenoteikti tiesību jēdzieni. Minētais it īpaši attiecas uz tiesību normām direktīvās, kas vienmēr ir jātransponē valsts tiesībās (LESD 288. panta trešā daļa), un tādēļ, piemēram, joprojām esošas sīkas neskaidrības var tikt novērstas vēl valstu normatīvajos un administratīvajos aktos, dalībvalstīm izmantojot transponēšanas rīcības brīvību. Turklāt atbilstoši direktīvas 20. panta 13. punktam Komisijai ir tiesības pieņemt kopīgu formātu paziņošanai, ko veic ražotāji un importētāji saskaņā ar 20. panta 2. punktu, kas nepieciešamības gadījumā var sniegt lielāku skaidrību par no uzņēmumiem pieprasīto ziņu veidu un formu.

63 — Šajā ziņā skat. arī direktīvas 23. panta 2. punkta pirmo teikumu, atbilstoši kuram dalībvalstis nodrošina, lai tirgū netiktu laisti tabakas un ar to saistīti izstrādājumi, kas neatbilst šai direktīvai.

64 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Regulas (EK) Nr. 1223/2009 par kosmētikas līdzekļiem (OV L 342, 59. lpp.) 16. panta 3. punkts.

94. Ņemot vērā minēto, nevar tikt konstatēts, ka ar direktīvas 20. panta 2. punktu, it īpaši d) apakšpunktu, būtu pārkāpts tiesiskās noteiktības princips.

b) Maksimālā nikotīna koncentrācija (direktīvas 20. panta 3. punkta b) apakšpunkts)

95. Direktīvas 20. panta 3. punkta b) apakšpunktā ir paredzēts, ka nikotīnu saturošajā šķidrumā e-cigaretēs un iespējamās vienreizēji lietojamās kapsulās vai uzpildes flakonos nikotīna koncentrācija nedrīkst pārsniegt 20 mg/ml. *Pillbox* šo tiesisko regulējumu uzskata par nesamērīgu, un, tā ieskatā, tas esot sliktākā situācijā nekā tradicionālo tabakas izstrādājumu ražotāji. Uzņēmums pauž viedokli, ka tiesiskais regulējums rada pretēju efektu attiecībā uz direktīvā nosprausto augsto cilvēku veselības aizsardzības līmeni, jo priekšnoteikums, lai e-cigaretes būtu piemērotas aizstāt tradicionālos tabakas izstrādājumus, esot augstāka nikotīna koncentrācija [65].

96. Šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka Tiesa saistībā ar iekšējā tirgus saskaņošanas pasākumiem saskaņā ar LESD 114. pantu atzīst Savienības likumdevēja veiktu bīstamu vielu robežvērtību noteikšanu, ja šo robežvērtību mērķis ir izstrādājumu spēja atrasties Eiropas iekšējā tirgus apritē, vienlaicīgi nodrošinot augstu cilvēku veselības aizsardzības līmeni [66].

97. Nosakot konkrētas vielas attiecīgo robežvērtību, Savienības likumdevējam ir liela novērtējuma brīvība, lai gan, protams, robežvērtība nevar tikt noteikta patvaļīgi, bet gan tā ir jāpamato uz objektīviem apsvērumiem, kā arī tajā ir jāņem vērā jaunākās zinātnes atziņas un ir jāievēro piesardzības princips.

98. Kā pārliecinoši prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā ir norādījušas lietas dalībnieces Savienības iestādes, nosakot šajā gadījumā apstrīdēto robežvērtību 20 mg/ml nikotīna, tika ņemtas vērā gan likumdošanas procedūrā pieejamās jaunākās zinātnes atziņas par iespējamiem riskiem veselībai un drošības problēmām, kas saistītas ar e-cigaretēm, gan atziņas par patērētāju ieradumiem, lietojot e-cigaretes un tradicionālos tabakas izstrādājumus.

99. It īpaši likumdošanas procedūrā tika ņemts vērā, ka ar nikotīnu saturošo šķidrumu e-cigaretēs un to uzpildes flakonos ir saistīti īpaši riski, kas var būt saistīti ar šī šķidruma neuzmanīgu vai nelietpratīgu lietošanu – iespējams, pat bērnu izdarītu [67] – vai ar pārāk ilgu un intensīvu lietošanu [68], it īpaši saindēšanās ar nikotīnu risks.

100. Vienlaicīgi likumdošanas procedūras pamatā bija atziņa, ka nikotīna koncentrācija lielākajā daļā tobrīd pieprasīto e-cigarešu vai to uzpildes flakonu bija ne vairāk kā 18 mg/ml, tātad vērtība, kas pat ir zemāka par direktīvā attiecībā uz nākotni paredzēto robežvērtību 20 mg/ml.

101. Līdz ar to nikotīna robežvērtība 20 mg/ml bija aktuālo atziņu par riskiem un patēriņa modeļiem kopsakarā ar e-cigaretēm un to uzpildes flakoniem izvērtējuma rezultāts. Turklāt tā ir līdzīga tai pieļaujamajai nikotīna devai, kāda tiek uzņemta no standarta cigaretes laikā, kas vajadzīgs šādas cigaretes izsmēķēšanai [69].

65 — Par pamatojumu *Pillbox* izmanto zinātnes atziņas, atbilstoši kurām e-cigaretēs esošais nikotīns smēķētāja ķermenī tiekot metabolizēts citādāk nekā tradicionālajos tabakas izstrādājumos esošais nikotīns. Taču citi lietas dalībnieki, it īpaši Padome, to apstrīd, atsaucoties arī uz zinātnes atziņām.

66 — Spriedums *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, it īpaši 126. punkts) saistībā ar EKL 95. pantu.

67 — Šajā ziņā skat. arī direktīvas preambulas 40. apsvērumu.

68 — E-cigarete var tikt smēķēta daudz ilgāku laiku bez pārtraukuma, un vienas e-cigaretes gadījumā var tikt izdarīts daudz vairāk elpas vilcienu nekā vienas tradicionālās cigaretes gadījumā.

69 — Direktīvas preambulas 38. apsvērums.

102. Prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā Tiesā netika sniegtas nekādas norādes, kas kaut nedaudz varētu likt apšaubīt šo Savienības likumdevēja izvērtējumu.

103. *Pillbox* šajā gadījumā būtībā aprobežojas ar apgalvojumu, ka e-cigaretes kā tradicionālo tabakas izstrādājumu aizstājējas būtu jāļauj pārdot ar lielāku nikotīna koncentrāciju nekā 20 mg/ml.

104. Taču šī argumentācija nav piemērota direktīvas 20. panta 3. punkta b) apakšpunktā paredzētā tiesiskā regulējuma likumības apšaubīšanai.

105. Tas tādēļ, ka tādu e-cigarešu ar īpaši lielu nikotīna koncentrāciju gadījumā, kas tiek laistas tirgū kā *palīdzība atbrīvoties no atkarības* īpaši regulāriem tradicionālo tabakas izstrādājumu smēķētājiem, nav runa par parastām patēriņa precēm. Saskaņā ar direktīvas sistēmu, kā to Tiesā paskaidroja prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces Savienības iestādes, šīs e-cigarešu kategorijas laišana tirgū gan nav aizliegta pilnībā, taču tās drīkst tikt pārdotas Eiropas iekšējā tirgū tikai atbilstoši īpašajām medicīnas ierīcēm piemērojamām prasībām [70].

106. Savienības likumdevēja rīcības brīvībā ietilpa ar vērtību 20 mg/ml paredzēt robežu starp parastām patēriņa precēm un stingrāk reglamentētajām medicīnas ierīcēm.

107. Ņemot vērā minēto, attiecībā uz direktīvas 20. panta 3. punkta b) apakšpunktu kopumā nepastāv nekādas šaubas par tā atbilstību samērīguma principam.

c) Prasība par nikotīna izdalīšanu nemainīgās devās (direktīvas 20. panta 3. punkta f) apakšpunkts)

108. Direktīvas 20. panta 3. punkta f) apakšpunktā ir reglamentēts, ka elektroniskajām cigaretēm normālos lietošanas apstākļos ir jāizdala nikotīns nemainīgās devās. *Pillbox* iebilst, ka šīs tiesību normas formulējums esot nenoteikts un tādējādi tiekot pārkāpts tiesiskās noteiktības princips, jo nikotīna deva un nikotīna uzņemšana, smēķējot e-cigareti, esot atkarīga no atsevišķo patērētāju personiskajām vajadzībām un individuālajiem lietošanas paradumiem. Turklāt attiecībā uz tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem nepastāvot līdzīgas prasības.

109. Šī kritika nav pamatota.

110. Attiecībā uz tiesiskās noteiktības principu ir jānorāda, ka *Pillbox* iebildums ir jānoraida to pašu iemeslu dēļ, kas ir norādīti attiecībā uz iebildumu par direktīvas 20. panta 3. punkta d) apakšpunktu [71].

111. Attiecībā uz salīdzinājumu ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem ir jānorāda, ka attiecībā uz e-cigaretēm, ciktāl ar to lietošanu ir saistītas īpašas problēmas un riski veselībai, ir nepieciešams tām īpaši piemērots tiesiskais regulējums, arī ja tas atšķiras no tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem piemērojamām tiesību normām. It īpaši Padome, Komisija un Spānija šajā ziņā pareizi norāda uz saindēšanās ar nikotīnu risku pārāk ilgas un intensīvas e-cigaretes lietošanas vai tās nepareizas lietošanas dēļ [72]. Šis īpašais risks attaisnojot īpašo e-cigaretēm direktīvas 20. panta 3. punkta f) apakšpunktā izvirzīto prasību par nikotīna izdalīšanu nemainīgās devās.

112. Ja ražotājiem un importētājiem neizdotos to izplatīto e-cigarešu gadījumā nodrošināt nikotīna izdalīšanu nemainīgās devās, tas liecinātu par to izstrādājuma bīstamību un neparedzamajām sekām, kas attaisnotu, piemēram, nevis mazāk ierobežojošus, bet gan labākajā gadījumā stingrākus Savienības likumdevēja veiktus pasākumus.

70 — Šajā ziņā skat. šīs direktīvas 20. panta 1. punkta otrajā daļā paredzēto tiesisko regulējumu, atbilstoši kuram to *nepiemēro* elektroniskajām cigaretēm un uzpildes flakoniem, uz kuriem attiecas Padomes 1993. gada 14. jūnija Direktīvā 93/42/EEK (OV L 169, 1. lpp.; OV Īpašais izdevums latviešu valodā, 13. nod., 12. sēj., 82.–124. lpp.) izklāstītās prasības.

71 — Šajā ziņā skat. iepriekš šo secinājumu 92. un 93. punktu.

72 — Šajā ziņā skat. jau iepriekš šo secinājumu 99. punktu un 68. zemsvītras piezīmi.

d) Lietošanas instrukcijas (direktīvas 20. panta 4. punkta a) apakšpunkts)

113. Atbilstoši direktīvas 20. panta 4. punkta a) apakšpunktam elektronisko cigarešu iepakojuma vienībās un pie uzpildes flakoniem pievieno lapiņu ar informāciju par dažādiem jautājumiem, piemēram, par ziņām par pieraduma izraisīšanu un toksiskumu, kā arī informatīvus norādījumus par izstrādājuma lietojumu un glabāšanu. *Pillbox* minēto uzskata par nesamērīgu un pauž viedokli, ka tas ir nelabvēlīgākā situācijā nekā tradicionālo tabakas izstrādājumu ražotāji, jo tiem saviem izstrādājumiem nav jāpievieno lietošanas instrukcijas.

114. Tiesiskā regulējuma par lietošanas instrukcijām mērķis, kā jau minēts, ir veicināt e-cigarešu un to uzpildes flakonu spēju atrasties Eiropas iekšējā tirgus apritē, vienlaicīgi nodrošinot augstu cilvēku veselības aizsardzības līmeni.

115. Tas, ka prasība par lietošanas instrukcijām attiecas tikai uz e-cigaretēm un to uzpildes flakoniem, ir saistīts ar šo izstrādājumu īpatnībām salīdzinājumā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem. Uz minēto pārliecinoši norādīja prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces Savienības iestādes un dažas lietas dalībnieces dalībvalstis.

116. Proti, atšķirībā no tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem e-cigaretes un to uzpildes flakonus raksturo to novitāte un – plašā sabiedrības daļā – arī vēl salīdzinošā neziņa par tiem. Papildus ir jānorāda uz dažām īpašām problēmām, kas ir saistītas ar e-cigarešu raksturu un kas tradicionālo tabakas izstrādājumu gadījumā nav tik bieži sastopamas, – pirmkārt, tehniskajiem jautājumiem par e-cigarešu un to uzpildes flakonu darbības veidu un pareizu lietošanu, otrkārt, īpašo saindēšanās ar nikotīnu risku pārmērīgas un intensīvas vai nepareizas e-cigaretes lietošanas dēļ.

117. Viss minētais pamato izsmeļošākas informācijas pienākuma noteikšanu attiecībā uz e-cigaretēm, nekā tas ir tradicionālo tabakas izstrādājumu gadījumā.

118. Pretēji *Pillbox* uzskatam attiecīgās informācijas norādīšana tikai uz e-cigarešu un to uzpildes flakonu iepakojuma nevar tikt uzskatīta par mazāk ierobežojošu līdzekli. Tas tādēļ, ka pirmkārt, runa ir par pārāk daudz un apjomīgām ziņām, lai tās redzami un salasāmi varētu tikt norādītas pat uz salīdzinoši liela iepakojuma. Otrkārt, marķējot iepakojumu, tiktu samazināta vieta sastāvdaļu uzskaitījumam un nepieciešamajiem brīdinājumiem, kas – līdzīgi kā tradicionālo tabakas izstrādājumu gadījumā – ir jānorāda uz šī iepakojuma atbilstoši direktīvas 20. panta 4. punkta b) apakšpunktam. Treškārt, īpašas lietošanas instrukcijas palielina iespējamību, ka tajās ietvertās norādes par e-cigarešu pareizu lietošanu varētu vēl palikt patērētāja rīcībā, ja tas jau būtu atbrīvojies no to iepakojuma.

119. Līdz ar to tiesiskais regulējums par lietošanas instrukcijām atbilstoši direktīvas 20. panta 4. punkta a) apakšpunktam nav pretrunā samērīguma principam.

e) Reklāmas aizliegums (direktīvas 20. panta 5. punkts)

120. Direktīvas 20. panta 5. punktā ir paredzēts ļoti plašs komercpaziņojumu un sponsordarbību saistībā ar e-cigaretēm un to uzpildes flakoniem aizliegums, ja šo darbību mērķis ir pārdošanas veicināšana vai ar tām – tieši vai netieši – tas tiek panākts. Iesniedzējtiesa, pamatojoties uz *Pillbox* sūdzību, par šo aizliegumu, kuru turpinājumā vienkāršošanas labad es saukšu par "reklāmas aizliegumu", uzdod jautājumu saistībā ar tā samērīgumu.

121. Šajā ziņā vispirms ir jānorāda, ka Tiesa pagātnē jau *tradicionālo tabakas izstrādājumu* reklāmas aizliegumu ir uzskatījusi par saderīgu ar samērīguma principu [73]. Šajā prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā netika sniegtas norādes, kas būtu piemērotas būtiski atšķirīgam *e-cigarešu* reklāmas aizlieguma vērtējumam.

122. Minētajam reklāmas aizliegumam ir jānodrošina, lai, tirgojoties ar e-cigaretēm Eiropas iekšējā tirgū, visur būtu spēkā vienādi nosacījumi un vienlaicīgi tiktu panākts augsts cilvēku veselības aizsardzības līmenis. Kā jau vairākkārt minēts, Savienības likumdevējs varēja pieņemt, ka e-cigaretes rada potenciālu risku cilvēku veselībai.

123. Reklāmas aizliegums, kāds tas ir paredzēts direktīvas 20. panta 5. punktā, ir piemērots šāda riska novēršanai. Tas tādēļ, ka ar šādu aizliegumu patērētāji – it īpaši saistībā ar reklāmu īpaši jutīgā jauniešu un jaunu pieaugušu cilvēku mērķauditorija – mazāk ir pakļauti komerciāliem pamudinājumiem pirkt un lietot e-cigaretes, kas nozīmē, ka viņi mazāk ir pakļauti, iespējams, ar tām saistītajiem riskiem veselībai.

124. Šāds reklāmas aizliegums ir arī nepieciešams augsta cilvēku veselības aizsardzības līmeņa nodrošināšanai. It īpaši šī Savienības likumdevēja rīcība atbilst PVO izstrādātajiem ieteikumiem [74].

125. Nav konstatējami un Tiesai arī netika norādīts uz tādiem mazāk ierobežojošiem līdzekļiem salīdzinājumā ar reklāmas aizliegumu, kas būtu tikpat piemēroti vienotu tirdzniecības nosacījumu Eiropas iekšējā tirgū radīšanai un šajā ziņā augsta cilvēku veselības aizsardzības līmeņa nodrošināšanai.

126. Pretēji *Pillbox* viedoklim šajā gadījumā apstrīdētais reklāmas aizliegums nav arī nekādā ziņā stingrāks par to, kas jau ir spēkā attiecībā uz tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem [75], bet gan ir tam līdzīgs visos galvenajos aspektos. Šajā ziņā pieņemto tiesību normu paralēlisma, ko ir vēlējies panākt Savienības likumdevējs, mērķis ir attiecībā uz e-cigaretēm un tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem spēkā esošo konkurences ierobežojumu saskaņošana.

127. Ja Savienības likumdevējs attiecībā uz e-cigaretēm būtu paredzējis mazāk stingru reklāmas aizliegumu nekā attiecībā uz tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem, tā rezultātā šo tabakas izstrādājumu reklāmas aizliegums, iespējams, tiktu apiets. Turklāt pastāvētu risks, ka e-cigaretes reklāmas dēļ tiek pirktas un lietotas vairāk un – it īpaši jauniešiem un jauniem pieaugušiem cilvēkiem – ir pirmais solis ceļā uz nikotīna atkarību, un vēlāk noved pie tradicionālās tabakas patēriņa [76].

128. Turklāt, ņemot vērā cilvēku veselības aizsardzības nozīmi, nevar tikt pieņemts, ka ar reklāmas aizliegumu saistītās negatīvās ekonomiskās sekas tādiem uzņēmumiem kā *Pillbox* būtu nesamērīgas ar sagaidāmajām pozitīvajām sekām attiecībā uz sabiedrības veselību. Minētais ir spēkā it īpaši, ja tiek ņemts vērā, ka, lai gan reklāmas aizliegums atbilstoši direktīvas 20. panta 5. punktam ir ļoti plašs, tas nekādā ziņā nav visaptverošs. Piemēram, dalībvalstīm ir tiesības turpināt atļaut reklāmu, izmantojot izkārtnes, un ierobežotu reklāmu pie kioskiem un veikalos.

73 — Spriedums Vācija/Parlaments un Padome (C-380/03, EU:C:2006:772, 144.–158. punkts).

74 — Skat. PVO Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību līgumslēdzēju pušu konferences 2014. gada 18. oktobra lēmumu (minēts iepriekš 49. zemsvītras piezīmē), kurš tostarp ir formulēts šādi: "The Conference of the Parties [..] URGES Parties to consider banning or restricting advertising, promotion and sponsorship of ENDS" (skat. it īpaši attiecīgā lēmuma 4. punktu).

75 — Šajā ziņā skat. Eiropas Parlamenta un Padomes 2003. gada 26. maija Direktīvas 2003/33/EK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz tabakas izstrādājumu reklāmu un ar to saistīto sponsordarbību (OV L 152, 16. lpp.; OV Īpašais izdevums latviešu valodā, 15. nod., 7. sēj., 460.–463. lpp.) 3. un 5. pantu, kas ir jālasa kopsakarā ar attiecīgās direktīvas 2. panta b) un c) punktā ietvertajām terminu definīcijām.

76 — Šajā ziņā skat. direktīvas preambulas 43. apsvērumu.

129. Šajā kontekstā nepārliecina *Pillbox* arguments par to, ka tradicionālo tabakas izstrādājumu ražotāji pagātnē ar agresīvu reklāmu esot varējuši izcīnīt savu vietu tirgū, turpretim e-cigarešu ražotājiem tas tagad vairs neesot iespējams tādā pašā apjomā.

130. Savienības likumdevējs *ipso jure* nevar būt spiests atkārtot pagātnes kļūdas. Tam nevar tikt pieprasīts reklāmas ierobežojumus neattiecināt uz jaunu izstrādājumu, ar kuru saskaņā ar pašreizējām atziņām ir saistīts pamatots risks cilvēku veselībai, tikai tādēļ, lai šī izstrādājuma ražotājiem sniegtu iespēju līdzīgi saviem ilggadējiem konkurentiem nostabilizēties tirgū. Pretējā gadījumā atsevišķu uzņēmumu tīri komerciālajām interesēm tiktu piešķirta lielāka nozīme nekā cilvēku veselības aizsardzībai, lai gan cilvēku veselībai Savienības tiesību vērtību sistēmā ir nesalīdzināmi nozīmīgāka loma (šajā ziņā skat. LESD 9. pantu, 114. panta 3. punktu, 168. panta 1. punktu un Pamattiesību hartas 35. panta otro teikumu).

131. Nobeigumā *Pillbox* vēl norāda, ka ar direktīvas 20. panta 5. punktu tiekot aizliegta ne tikai e-cigarešu reklāma, bet arī pilnīgi aizliegts internets kā līdzeklis šādu izstrādājumu pārdošanai.

132. Pēdējās argumentācijas pamatā ir acīmredzami pilnīgi nepareiza apstrīdētās normas izpratne. Kā pareizi ir uzsvērušas visas prejudiciālā nolēmuma tiesvedības dalībnieces iestādes, direktīvas 20. panta 5. punktā ir ietverts tikai reklāmas aizliegums, nevis arī pārdošanas aizliegums internetā. It īpaši tas kļūst skaidrs, ja minētā tiesību norma tiek lasīta tās kopsakarā un aplūkots direktīvas 20. panta 6. punkts, – tajā – un tikai tajā – dalībvalstīm ir paredzētas tiesības ierobežot elektronisko cigarešu un uzpildes flakonu pārrobežu tālpārdošanu [77]. Arī direktīvas 18. panta 1. punkta c) apakšpunkta, uz kuru ir norādīts 20. panta 6. punktā, analīze parāda, ka direktīvā nav ietverta vēlme pilnīgi aizliegt tīmekļa vietņu izmantošanu e-cigarešu un uzpildes flakonu laišanai tirgū, bet gan tajā pat ir norādīts uz to kā uz priekšnoteikumu.

133. Līdz ar to kopumā reklāmas aizliegums atbilstoši direktīvas 20. panta 5. punktam nevar tikt uzskatīts par nesamērīgu.

f) Pārrobežu tālpārdošana (direktīvas 20. panta 6. punkts)

134. Direktīvas 20. panta 6. punkts, ietverot norādi uz direktīvas 18. pantu, sniedz dalībvalstīm iespēju aizliegt elektronisko cigarešu un to uzpildes flakonu pārrobežu tālpārdošanu patērētājiem tāpat kā tradicionālo tabakas izstrādājumu pārrobežu tālpārdošanu. Iesniedzējtiesa, pamatojoties uz *Pillbox* sūdzību, uzdod jautājumu par diviem šī tiesiskā regulējuma aspektiem, – pirmkārt, tas neesot pietiekami pamatots un, otrkārt, esot pieejami mazāk ierobežojoši līdzekļi, it īpaši tālpārdošanas klientu vecuma ierobežojumu noteikšana.

i) Par pienākumu norādīt pamatojumu

135. Pirmkārt, attiecībā uz pienākumu norādīt pamatojumu (LESD 296. panta otrā daļa) ir jānorāda, ka ir tiesa, ka direktīvas preambulas 33. apsvērums, kurā ir izskaidrots tiesiskais regulējums par tālpārdošanu, saskaņā ar tā formulējumu kā tāds attiecas tikai uz tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem.

136. Taču, kā izriet no pārējiem Tiesai pieejamajiem dokumentiem, it īpaši no Komisijas dienestu veiktā ietekmes novērtējuma [78], e-cigaretes ir aktīvas pārrobežu tirdzniecības priekšmets un internets turklāt ir svarīgs tirdzniecības kanāls. Arī tas e-cigarešu ražotājiem un importētājiem kā galvenajiem ar šo tiesisko regulējumu skartajiem subjektiem nekādā ziņā nav nezināms.

77 — Šajā ziņā skat. šo secinājumu 134.–148. punktu.

78 — 2012. gada 19. decembrī iesniegtais "Impact Assessment", SWD(2012) 452 *final*, tajā skat. 1. daļu, 16. un 17. lpp.

137. Ņemot vērā minēto, direktīvas pamatā esošajam Savienības likumdevēja secinājumam, ka e-cigarešu un tradicionālo tabakas izstrādājumu pārrobežu tālpārdošanai ir jāpiemēro vienādi nosacījumi, nav jābūt atsevišķi un tieši izskaidrotam preambulā. Ir pašsaprotami, ka argumentācija par tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem direktīvas preambulas 33. apsvērumā, bez šaubām, ir attiecināma uz e-cigaretēm un ka tieši tādēļ tiesiskais regulējums direktīvas 18. pantā ar norādi 20. panta 6. punktā ir attiecināts arī uz e-cigaretēm.

138. Tik un tā tāda Savienības tiesību akta pamatojumā, kura mērķis ir vispārpiemērojamu tiesību normu pieņemšana, var būt tikai norādīta vispārējā situācija, kuras dēļ šis tiesību akts ir pieņemts, un minēti vispārējie mērķi, kurus ar to ir paredzēts sasniegt; no pamatojuma ir jābūt secināmam tikai attiecīgā tiesību akta galvenajam mērķim [79].

139. Tas tā ir šajā gadījumā. Līdz ar to nav nopietna pamata secināt, ka direktīva attiecībā uz tiesisko regulējumu par e-cigarešu pārrobežu tālpārdošanu nebūtu pietiekami pamatota.

ii) Par tālpārdošanas materiāltiesisko vērtējumu

140. Materiāltiesiskā ziņā ir jānorāda, ka tālpārdošanas iespējai, kāda tā ir paredzēta direktīvas 20. panta 6. punktā, lasot to kopā ar 18. pantu, ir dubults mērķis [80], – pirmkārt, ir jānovērš direktīvas apiešana ar tādu izstrādājumu tālpārdošanu, kuri neatbilst direktīvas prasībām. Otrkārt, it īpaši ir jāaizsargā jauni patērētāji no riskiem veselībai, kas ir saistīti ar nikotīnu saturošu izstrādājumu lietošanu.

141. Lai gan ir pilnīgi iespējams, ka ne visos izmantojamajos pētījumos – kā apgalvo *Pillbox* – ir atrodamas norādes uz īpašu e-cigarešu pievilcību jauniešu un jaunu pieaugušo cilvēku vidū. Tomēr saskaņā ar piesardzības principu nebija acīmredzami nepareizi vai nesaprātīgi, ka Savienības likumdevējs prezumēja īpašu risku attiecībā uz jauniešiem un to izmantoja par pamatu ierobežojošam tālpārdošanas tiesiskajam regulējumam.

142. Turpretim iesniedzējtiesas, kā arī *Pillbox* argumentācijā ir ietverta tikai norāde uz vecuma ierobežojumiem – it īpaši prasību par attiecīgā tālpārdošanas klienta pilngadību – kā mazāk ierobežojošu līdzekli salīdzinājumā ar pilnīgu e-cigarešu tālpārdošanas aizliegumu.

143. Šajā ziņā ir jānorāda, ka, pārbaudot samērīgumu, iespējami mazāk ierobežojoši līdzekļi salīdzinājumā ar Savienības likumdevēja paredzēto pasākumu var tikt apsvērti tikai tad, ja tie ir tikpat piemēroti apstrīdētā tiesību akta mērķa sasniegšanai [81].

144. Minēto vecuma ierobežojumu gadījumā tas tā nav. Proti, kā pārliecinoši ir norādījušas lietas dalībnieces Savienības iestādes un vairākas lietas dalībnieces dalībvalstis, vecuma ierobežojumi tirdzniecībā, it īpaši tālpārdošanā, var tikt viegli apieti un to ievērošanu ir ļoti grūti kontrolēt.

145. Pirmkārt, ir iespējams, ka nepilngadīgās personas e-cigaretes iegūst no pilngadīgām personām no to ģimenes vai draugu un paziņu loka. Otrkārt, pat prasība par pilngadību saistībā ar e-cigarešu iegādi nevar nodrošināt, ka jauni lietotāji, kuri tikai nesen ir pārsnieguši attiecīgo vecuma robežu, tiek atbilstoši pasargāti no nikotīna lietošanas riskiem. Taču, kā prejudiciālā nolēmuma tiesvedībā tika

79 — Šajā ziņā spriedumi Apvienotā Karaliste/Padome (C-150/94, EU:C:1998:547, 25. un 26. punkts), *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2011:153, 59. punkts) un *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Komisija (C-398/13 P, EU:C:2015:535, 29. punkts).

80 — Šajā ziņā skat. direktīvas preambulas 33. apsvērumu.

81 — Spriedumi *Arnold André* (C-434/02, EU:C:2004:800, 55. punkts) un *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802, 56. punkts).

pārliecinoši norādīts, būtisks risks pastāv ne tikai attiecībā uz nepilngadīgajiem, bet arī uz jauniem pieaugušiem cilvēkiem, kuri ir pārsnieguši pilngadības robežu (it īpaši vecuma grupa no 18 līdz 25 gadiem), jo bieži vēl arī periodā līdz 25. dzīves gadam var tikt sākta nikotīnu saturošu produktu lietošana un tas tiek novērots.

146. Neraugoties uz minēto, jebkādi vecuma ierobežojumi nebūtu piemēroti jau minētā otrā tiesiskā regulējuma mērķa sasniegšanai, proti, novērst direktīvas apiešanu ar tādu izstrādājumu tālpārdošanu, kas neatbilst direktīvas prasībām.

147. Apstrīdētais tālpārdošanas tiesiskais regulējums nav nesamērīgs arī tādēļ, ka Savienības likumdevējs direktīvas 20. panta 6. punktā nemaz nav noteicis vispārīgu e-cigarešu pārrobežu tālpārdošanas aizliegumu Savienībā, bet gan ir tikai piešķīris dalībvalstīm iespēju noteikt šādus aizliegumus un tādējādi šajā jomā precīzi ierobežot brīvu preču apriti.

iii) Starpsecinājums

148. Ņemot vērā minēto, direktīvas 20. panta 6. punkts nerada šaubas par tā saderīgumu ar pienākumu norādīt pamatojumu un samērīguma principu.

g) Ikgadējie informēšanas pienākumi (direktīvas 20. panta 7. punkts)

149. Visbeidzot, direktīvas 20. panta 7. punktā ir noteikts, ka dalībvalstis pieprasa e-cigarešu un to uzpildes flakonu ražotājiem un importētājiem reizi gadā iesniegt noteiktu informāciju, it īpaši par to pārdošanas apjomu un, piemēram, veiktajiem tirgus pētījumiem. *Pillbox* uzskata, ka šie ikgadējie informēšanas pienākumi esot pārāk nenoteikti un ka tie salīdzinājumā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem piemērojamajiem pienākumiem esot nesamērīgi stingri. Tā vietā kompetentajām iestādēm būtu pašām jāveic tirgus pētījumi.

150. Saistībā ar informēšanas pienākumu samērīgumu ir jāatgādina, ka e-cigarešu gadījumā runa ir par jauniem un vēl salīdzinoši nepazīstamiem izstrādājumiem, attiecībā uz kuriem, it īpaši ņemot vērā jau vairākkārt minētos riskus veselībai, kas pamatoti var būt saistīti ar e-cigaretēm, kompetentajām iestādēm gan Savienības, gan valstu līmenī ir leģitīma uzraudzības interese [82].

151. Tirgus pētījumi, kurus, *Pillbox* ieskatā, uzņemoties par tiem atbildību, varētu veikt kompetentās iestādes, ņemot vērā ar minēto saistīto darbu un izmaksas, kā arī dažu par pamatu izmantojamo datu publisko nepieejamību, būtu mazāk piemēroti nepieciešamās informācijas apkopošanai un tādējādi attiecīgo izstrādājumu uzraudzīšanas *atvieglošanai*.

152. Turpretim strīda pamatā esošā tiesiskā regulējuma gadījumā skarto uzņēmumu ieguldītais darbs un izmaksas varētu būtu samērīgas, jo informēšanas pienākumu priekšmets saskaņā ar direktīvas 20. panta 7. punktu ir tikai informācija, kas ir saistīta ar attiecīgo uzņēmumu nozari un saistībā ar kuru acīmredzami tie tik un tā apkopo datus; turklāt pašu uzņēmumu tirgus pētījumi ir jāiesniedz tikai kopsavilkumu formā, un arī tas ir jādara tikai tad, ja šādi pētījumi vispār ir tikuši veikti. Šāds tiesiskais regulējums diezin vai var tikt uzskatīts par pārāk apgrūtinošu uzņēmumiem.

82 — Šajā ziņā skat. jau šo secinājumu 78.–80. punktu.

153. Nepamatots ir arī *Pillbox* arguments par to, ka e-cigarešu ražotājiem un importētājiem ar direktīvas 20. panta 7. punktu ir noteikti stingrāki informēšanas pienākumi nekā tradicionālo tabakas izstrādājumu ražotājiem un importētājiem. Situācija ir pretēja, – tā, piemēram, informēšanas pienākumi saistībā ar tradicionālajiem tabakas izstrādājumiem atbilstoši direktīvas 5. un 6. pantam attiecas arī uz sastāvdaļām, konkrētām piedevām un emisiju daudzumiem, kas e-cigarešu gadījumā saskaņā ar direktīvas 20. panta 7. punktu tā nav.

154. Visbeidzot, nepārliecina *Pillbox* celtais iebildums par direktīvas 20. panta 7. punkta nenoteiktību. Kā jau minēts [83], direktīvas iezīme ir tā, ka tās tiesību normas vēl ir jātransponē valsts tiesībās (LESD 288. panta trešā daļa). Līdz ar to dalībvalstīm ir pienākums, izmantojot to rīcības brīvību attiecībā uz transponēšanu, savos valsts normatīvajos un administratīvajos aktos noteikt precīzu to datu paziņošanas veidu un formu, uz kuriem saskaņā ar direktīvas 20. panta 7. punktu attiecas informēšanas pienākums.

155. Tātad kopumā arī attiecībā uz direktīvas 20. panta 7. punktu nepastāv šaubas par šīs tiesību normas saderīgumu ar noteiktības un samērīguma principiem.

C – *Subsidiaritātes princips*

156. Prejudiciālā jautājuma trešā daļa ir veltīta subsidiaritātes principam, kāds tas ir nostiprināts LES 5. panta 1. punkta otrajā teikumā, lasot to kopā ar LES 5. panta 3. punktu.

157. Saskaņā ar šo subsidiaritātes principu jomās, kuras nav ekskluzīvā Savienības kompetencē, Savienība rīkojas tikai atbilstīgā apmērā un vienīgi tad, ja paredzētās darbības mērķus nevar pietiekami labi sasniegt dalībvalstis centrālā vai reģionālā un vietējā līmenī, bet ierosinātās darbības mēroga vai seku dēļ tie ir labāk sasniedzami Savienības līmenī (LES 5. panta 3. punkts).

158. Tā kā Savienībai nav vispārēju pilnvaru regulēt iekšējo tirgu [84] un iekšējais tirgus ietilpst Savienības un to dalībvalstu dalītās kompetences jomā (LESD 4. panta 2. punkta a) apakšpunkts), saskaņošanas pasākumiem atbilstoši LESD 114. pantam – un arī šai direktīvai – ir piemērojams subsidiaritātes princips [85].

159. Subsidiaritātes principa ievērošana ir pakļauta Savienības tiesu juridiskai pārbaudei [86]. Pārbaudīti šajā gadījumā tiek it īpaši divi aspekti, – pirmkārt, Savienības tiesību aktu satura saderīgums ar subsidiaritātes principu un, otrkārt, to pamatotība, ņemot vērā subsidiaritātes principu. Abi aspekti lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu tiek apskatīti tikai nedaudz, pamatojoties uz *Pillbox* iebildumiem pamatlietā. Līdz ar to mana argumentācija par subsidiaritātes principu šajā lietā būs arī īsāka nekā manos abos pārējos šīs dienas secinājumos, uz kuriem es vēlētos norādīt papildus [87].

83 — Skat. iepriekš šo secinājumu 93. punktu.

84 — Spriedums Vācija/Parlaments un Padome (C-376/98, EU:C:2000:544, 83. punkts).

85 — Šādi arī jau līdzšinējā par laikposmu pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās pasludinātā judikatūra; skat. spriedumus *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 179. punkts) un *Vodafone* u.c. (C-58/08, EU:C:2010:321, 75. punkts).

86 — Skat. it īpaši spriedumus Vācija/Parlaments un Padome (C-233/94, EU:C:1997:231, 23.–29. punkts), *British American Tobacco* (*Investments*) un *Imperial Tobacco* (C-491/01, EU:C:2002:741, 177.–185. punkts), *Vodafone* u.c. (C-58/08, EU:C:2010:321, 72.–79. punkts) un Igaunija/Parlaments un Padome (C-508/13, EU:C:2015:403, 44.–55. punkts).

87 — Skat. manus šīs dienas secinājumus lietās Polija/Parlaments un Padome (C-358/14, 137.–188. punkts) un *Philip Morris Brands* u.c. (C-547/14, 270.–299. punkts).

1) Direktīvas satura atbilstība subsidiaritātes principam

160. Pirmkārt, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ir paustas bažas par to, ka subsidiaritātes princips varētu būt pārkāpts tādēļ, ka likumdošanas procedūras laikā daudzi valstu parlamenti sniedza pamatotus atzinumus Protokola par subsidiaritātes principa un proporcionalitātes principa piemērošanu [88] 6. panta izpratnē [89].

161. Šis arguments nepārliecina. Pirmkārt, attiecīgajos atzinumos ietverto iebildumu saistībā ar subsidiaritāti nemaz nebija pietiekami daudz, lai vispār uzsāktu "dzeltenās kartītes" procedūru saskaņā ar 2. protokola 7. panta 2. punktu. Otrkārt, šie iebildumi nebija tik daudz balstīti uz Komisijas iesniegtā likumdošanas akta projekta juridisko kā politisko vērtējumu, kas nozīmē, ka tiem attiecībā uz tiesas pārbaudi nav nozīmes. It īpaši šajā gadījumā ir papildus jānorāda, ka gandrīz nevienā no pamatotajiem atzinumiem nebija vispār ietverta izvērsta argumentācija par šajā gadījumā interesējošajām, ar e-cigaretēm saistītajām problēmām.

162. Otrkārt, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu tiek apšaubīts, vai bija konstatējamas pietiekamas atšķirības dalībvalstu tiesiskajos regulējumos, lai attaisnotu tiesiskā regulējuma par e-cigaretēm iekļaušanu direktīvā.

163. Šīs šaubas, šķiet, mazāk ir saistītas ar subsidiaritātes principu un vairāk – ar LESD 114. pantu. Iespējams, ka to pamatā ir nepareizs pieņēmums, ka atsaukšanās uz LESD 114. pantu kā iekšējā tirgus saskaņošanas pasākumu noteikšanas juridisko pamatu nosacījumi un subsidiaritātes principa prasības ir vienādi. Taču tas tā nav. Tiesa gan, liela daļa saistībā ar LES 5. panta 3. punktu izdarāmo apsvērumu ir līdzīgi tiem, kuriem ir arī nozīme saistībā ar LESD 114. pantu. Taču pilnīgi vienādi tie nav.

164. Tas tādēļ, ka LESD 114. pants sniedz informāciju par to, vai Savienība vispār ir pilnvarota paredzēt iekšējā tirgus saskaņošanas pasākumus. Turpretim subsidiaritātes princips atbilstoši LES 5. panta 3. punktam noteic, vai un kā Savienība šīs pilnvaras izmanto konkrētajā gadījumā. Citiem vārdiem, *pilnvaru sadalījums* starp Savienību un dalībvalstīm notiek atbilstoši LESD 114. pantam, turpretim subsidiaritātes princips sniedz Savienības iestādēm juridiski saistošas vadlīnijas par to *pilnvaru īstenošanu* (LES 5. panta 1. punkts).

165. Subsidiaritātes principa praktiskajā transponēšanā atbilstoši LES 5. panta 3. punktam ir nozīme divpakāpju pārbaudei:

— pirmkārt, Savienības iestādēm ir jāpārliecinās, ka tās rīkojas tikai atbilstīgā apmērā un vienīgi tad, ja paredzētās darbības mērķus nevar pietiekami labi sasniegt dalībvalstis (pārbaudes *negatīvais elements*);

— otrkārt, Savienības rīcība ir pieļaujama tikai tad, ja paredzētās darbības mērķi to mēroga vai seku dēļ ir labāk sasniedzami Savienības līmenī (pārbaudes *pozitīvais elements*).

Ar šiem abiem subsidiaritātes pārbaudes elementiem galu galā no diviem dažādiem skatupunktiem tiek iztirzāts viens un tas pats jautājums, proti, vai plānoto mērķu sasniegšanai ir jārīkojas Savienības vai dalībvalstu līmenī.

166. Nedz iesniedzējtiesa savā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu, nedz *Pillbox* savā argumentācijā Tiesā nekādi nenorāda uz šiem abiem subsidiaritātes pārbaudes elementiem.

88 — LES un LESD Protokols Nr. 2 (turpmāk tekstā – "2. protokols").

89 — Pamatojoties uz Komisijas direktīvas projektu, pamatotus atzinumus iesniedza Bulgārijas, Čehijas Republikas, Dānijas, Grieķijas, Itālijas, Portugāles, Rumānijas un Zviedrijas parlamenti.

167. Ja *Pillbox* – un, atsaucoties uz to, iesniedzējtiesa – vēlētos apšaubīt pārrobežu problēmas pastāvēšanu, ir jānorāda, ka direktīvas pieņemšanas brīdī valstu normatīvie un administratīvie akti par e-cigaretēm savstarpēji būtiski atšķīrās, – kamēr konkrētas dalībvalstis e-cigarešu pārdošanu pilnībā aizliedza, citās bija spēkā e-cigarešu reklāmas aizliegums, turpretim citas tās uzskatīja par medicīnas ierīcēm [90]. Ņemot vērā šādas būtiskas atšķirības piemērojamajos valstu tiesību aktos, *Pillbox* uzdotais jautājums par to, vai dalībvalstīs pastāvēja atšķirīgi *izstrādājumu standarti* attiecībā uz e-cigaretēm, ir jāuzskata par pilnīgi mazsvarīgu.

168. Ņemot vērā būtiskās atšķirības starp dalībvalstu tiesību normām par e-cigaretēm, aktīvo pārrobežu tirdzniecību šajā jomā [91], attiecīgo izstrādājumu novitāti [92] un straujo nozares attīstību [93], Savienības likumdevējam nevar tikt pārmesta acīmredzama kļūda vērtējumā, ja tas pieņem, ka attiecībā uz e-cigaretēm pastāv tāda problēma ar pārrobežu raksturu, kas nevar tikt atrisināta tikai ar dalībvalstu pasākumiem, bet gan drīzāk ir nepieciešama rīcība Savienības līmenī [94].

169. Šis secinājums ir vēl pamatotāks, ja, izdarot apsvērumus, tiek ņemti vērā arī PVO izstrādātie ieteikumi, kuros tiek aicināts visā pasaulē ieviest ierobežojošus pasākumus saistībā ar e-cigaretēm [95]. Šāds starptautiskais konteksts ir jāņem vērā, vērtējot jautājumu, vai un kā Savienības iestādes izmanto to pilnvaras.

170. Līdz ar to, pamatojoties uz iesniedzējtiesas un *Pillbox* sniegto argumentāciju, nevar tikt konstatēts subsidiaritātes principa pārkāpums satura ziņā.

2) Pietiekams direktīvas pamatojums, ņemot vērā subsidiaritātes principu

171. Treškārt, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu tiek apgalvots, ka Savienības likumdevējs neesot pietiekami pierādījis, ka subsidiaritātes prasības šajā gadījumā būtu izpildītas. Līdz ar to galu galā tiek norādīts, ka direktīvai nav sniegts pamatojums.

172. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru LESD 296. panta 2. punktā prasītais pamatojums ir jāpielāgo attiecīgā tiesību akta raksturam un tam ir skaidri un nepārprotami jāatklāj Savienības iestādes, kas ir pieņēmusi tiesību aktu, argumentācija, lai ieinteresētās personas varētu uzzināt noteiktā pasākuma pamatojumu un lai kompetentā tiesa varētu veikt savu pārbaudi [96].

173. Ja ir jāpārbauda subsidiaritātes principa ievērošana, no Savienības tiesību akta pamatojuma ir jābūt iespējamam secināt, vai Savienības likumdevējs ir pietiekami analizējis jautājumus, kam ir nozīme attiecībā uz subsidiaritātes principu, un, ja tas tā ir, kādus secinājumus tas ir izdarījis, ņemot vērā subsidiaritāti.

90 — Šajā ziņā skat. Komisijas dienestu 2012. gada 19. decembrī iesniegto ietekmes novērtējumu (“Impact Assessment”), SWD(2012) 452 *final*, tajā it īpaši 4. daļa, 2. lpp. un 15.–22. lpp.

91 — Skat. iepriekš šo secinājumu 136. punktu.

92 — Skat. iepriekš šo secinājumu 49. punktu.

93 — Pēdējais aspekts ir uzsvērts arī direktīvas preambulas 46. apsvēruma pirmajā teikumā.

94 — Šajā ziņā it īpaši skat. direktīvas preambulas 60. apsvērumu.

95 — Skat. PVO Vispārējās konvencijas par tabakas uzraudzību līgumslēdzēju pušu konferences 2014. gada 18. oktobra lēmumu (minēts iepriekš 49. zemsvītras piezīmē), kas – kā jau minēts – tostarp ir formulēts šādi: “The Conference of the Parties [..] INVITES Parties to consider prohibiting or regulating ENDS/ENNDS, including as tobacco products, medicinal products, consumer products, or other categories, as appropriate, taking into account a high level of protection for human health” (skat. it īpaši attiecīgā lēmuma 3. punktu).

96 — Spriedumi *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* u.c. (II) (C-466/93, EU:C:1995:370, 16. punkts), *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2011:153, 58. punkts) un *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 70. punkts).

174. Pārsteidzošā kārtā lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu šajā ziņā nemaz nav apstrīdēts faktiskais direktīvas pamatojums, kāds tas izriet no tās preambulas, – tas – ņemot vērā *Pillbox* kritiku – attiecas tikai uz Komisijas Priekšlikuma direktīvai [97] pamatojuma 3.7. punktu. Tiek iebilsts, ka attiecīgajā teksta daļā neesot ietvertas nekādas ziņas par prasībām saistībā ar e-cigarešu kā izstrādājumu drošību, kādas tās bija spēkā tobrīd atsevišķās dalībvalstīs, bet gan esot norādīts tikai uz e-cigarešu kā medicīnas ierīču vai tabakas izstrādājumu klasifikācijas problēmām.

175. Man ir grūti noteikt, ciktāl šai argumentācijai var būt nozīme saistībā ar jautājumu par direktīvas pienācīgu pamatojumu, ņemot vērā subsidiaritātes principu.

176. Neraugoties uz minēto, ir jāapsver, vai Savienības tiesību akta pamatojumā saskaņā ar pastāvīgo judikatūru tik un tā nebūtu jānorāda visi atbilstošie tiesību vai faktiskie elementi. Turklāt pienākuma norādīt pamatojumu izpilde ir jāvērtē, ņemot vērā ne tikai tiesību akta formulējumu, bet arī tā kontekstu, kā arī visas tiesību normas, kas reglamentē attiecīgo jomu [98]. Minētais ir spēkā vēl jo vairāk, ja – kā šajā gadījumā – mērķis ir tādu tiesību normu ar vispārēju iedarbību pieņemšana, kuru pamatojumā var tikt norādīts tikai drīzāk vispārējs attiecīgā tiesiskā regulējuma galvenais elements un ar to sasniedzamo mērķu apraksts [99].

177. Ir pašsaprotami, ka šajā ziņā nevar tikt aplūkots tikai iesniedzējtiesas uzsvērtais Komisijas priekšlikuma pamatojuma 3.7. punkts, bet gan, izdarot apsvērumus, ir jāvērtē arī citi dokumenti. Pirmkārt, Savienības likumdevējs varēja izmantot citas Komisijas priekšlikuma pamatojuma teksta daļas, it īpaši 3.9.2. nodaļu ar virsrakstu "subsidiaritāte". Otrkārt, tas varēja balstīties uz Komisijas dienestu plašo analīzi šī likumdošanas akta projekta ietekmes novērtējumā [100]. Ne tikai īpaši subsidiaritātes principam veltītajās teksta daļās, bet arī vairākās citās šo abu dokumentu daļās ir izsmeļoši analizētas atšķirīgu valstu tiesību normu negatīvās sekas un rīcības Savienības līmenī priekšrocības.

178. Līdz ar to ar dokumentiem ir pietiekami pierādīts, ka likumdevējām iestādēm bija pieejami visaptveroši dokumenti, uz kuriem tās varēja balstīt savu vērtējumu par subsidiaritātes principa ievērošanu.

179. Ņemot vērā minēto, pārmetums par direktīvas pamatojuma neesamību attiecībā uz subsidiaritātes principu kopumā ir nepamatots.

3) Starpsecinājums

180. Tātad kopumā nedz materiālā, nedz formālā ziņā nevar tikt konstatēts subsidiaritātes principa pārkāpums.

97 — COM(2012) 788 *final*, ko Komisija ir iesniegusi 2012. gada 19. decembrī.

98 — Skat. vēlreiz spriedumus *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft* u.c. (II) (C-466/93, EU:C:1995:370, 16. punkts), *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2011:153, 58. punkts) un *Gauweiler* u.c. (C-62/14, EU:C:2015:400, 70. punkts), kā arī spriedumu Igaunija/Parlaments un Padome (C-508/13, EU:C:2015:403, 58., 59. un 61. punkts).

99 — Šajā ziņā spriedumi Apvienotā Karaliste/Padome (C-150/94, EU:C:1998:547, 25. un 26. punkts), *AJD Tuna* (C-221/09, EU:C:2011:153, 59. punkts) un *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Komisija (C-398/13 P, EU:C:2015:535, 29. punkts).

100 — Komisijas dienestu 2012. gada 19. decembrī iesniegtais "Impact Assessment", SWD(2012) 452 *final*, tajā it īpaši 4. daļa, 15.–22. lpp.

D – *Savienības pamattiesības*

181. Ar ceturto un pēdējo sava jautājuma daļu iesniedzējtiesa vēlas uzzināt, vai direktīvas 20. pants nav pretrunā Pamattiesību hartas 16. un 17. pantā nostiprinātajām e-cigarešu ražotāju un izplatītāju tiesībām. Šīs jautājuma daļas pamats ir *Pillbox* pamatlietā celtais iebildums par to, ka direktīvas transponēšana valsts tiesībās esot pretrunā uzņēmuma darījumdarbības brīvībai un tiesībām uz īpašumu. *Pillbox* šajā kontekstā apgalvo, ka direktīvas 20. pantā un, it īpaši, tā 5. punktā noteiktais "visaptverošais komerciālās reklāmas aizliegums" kavējot tās komercdarbības efektīvu veicināšanu un tās preču zīmes izplatīšanos.

1) Darījumdarbības brīvība (Pamattiesību hartas 16. pants)

182. Atbilstoši Pamattiesību hartas 16. pantam darījumdarbības brīvība ir atzīta saskaņā ar Savienības tiesību aktiem un valstu tiesību aktiem un praksi.

183. Kā izriet no skaidrojumiem par šo tiesību normu, kuri atbilstoši LES 6. panta 1. punkta trešajai daļai un Hartas 52. panta 7. punktam ir jāņem vērā tās interpretācijā, ar 16. pantu piešķirtā aizsardzība ietver brīvību veikt ekonomisku vai komerciālu darbību, līgumu slēgšanas brīvību un brīvu konkurenci [101].

184. Bez šaubām, ar direktīvas 20. pantā noteikto tiesisko regulējumu un, it īpaši, 20. panta 5. punktā paredzēto reklāmas aizliegumu notiek iejaukšanās tādu saimnieciskās darbības subjektu kā *Pillbox* darījumdarbības brīvībā. Tas tādēļ, ka reklāma ir svarīgs līdzeklis uzņēmumiem savas tirgus pozīcijas saglabāšanā vai tās iegūšanā un jaunu tirgu apgūšanā. Subjektiem, kas savus izstrādājumus nedrīkst reklamēt vai drīkst reklamēt tikai ļoti ierobežotā apjomā, darījumdarbības brīvības īstenošana ir apgrūtināta.

185. Tomēr saskaņā ar Tiesas judikatūru darījumdarbības brīvība nav absolūta prerogatīva, – tā ir jāvērtē saistībā ar tās funkciju sabiedrībā [102].

186. Atbilstoši Hartas 52. panta 1. punktam visiem šajā hartā atzīto tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība un, ievērojot samērīguma principu, ierobežojumi drīkst tikt piemēroti tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības.

187. Direktīvas 20. pants pilnībā atbilst šīm prasībām.

188. Prasība par noteikšanu tiesību aktos ar direktīvas 20. pantu, konkrētu tiesību normu Savienības likumdošanas aktā, ir izpildīta [103].

101 — Spriedumi *DEB* (C-279/09, EU:C:2010:811, 32. punkts) un *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 42. punkts).

102 — Spriedumi *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, 54. punkts) un *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 45. punkts).

103 — Šajā ziņā skat. arī spriedumu *Digital Rights Ireland* (C-293/12 un C-594/12, EU:C:2014:238, 38. un nākamie punkti), kurā Tiesa analizēja direktīvas atbilstību pamattiesībām un šajā ziņā *nekonstatēja* prasības par noteikšanu tiesību aktos atbilstoši Pamattiesību hartas 52. panta 1. punktam pārkāpumu.

189. Satura ziņā darījumdarbības brīvība, kā jau minēts, var tikt pakļauta plaša mēroga valsts varas iejaukšanās pasākumiem, kuri vispārējās interesēs var radīt ierobežojumus ekonomiskās darbības īstenošanai [104]. Minētais it īpaši ietekmē to, kā ir jāvērtē samērīguma princips saskaņā ar Hartas 52. panta 1. punktu [105]. Savienības likumdevējam šajā ziņā, kā jau iepriekš sīkāk paskaidrots [106], ir plaša rīcības brīvība.

190. Minētais ir spēkā vēl jo vairāk, ja – kā šajā gadījumā – ir jāatrod taisnīgs līdzsvars starp tīri ekonomiskām interesēm, kādas tās izpaužas darījumdarbības brīvībā, un aizsargājamām sabiedrības veselības interesēm, kurām Savienības tiesību vērtību sistēmā ir īpaši svarīga vieta. Proti, kā tas izriet no LESD 9. panta, 114. panta 3. punkta, 168. panta 1. punkta, kā arī Hartas 35. panta otrā teikuma, nosakot un īstenojot visu Savienības politiku un darbības, vienmēr ir jānodrošina augsts cilvēku veselības aizsardzības līmenis [107].

191. Ņemot vērā minēto, direktīvas 20. pantā paredzētie pasākumi, it īpaši reklāmas aizliegums atbilstoši 20. panta 5. punktam, atbilst samērīguma principam [108].

192. Visbeidzot, netiek aizskarta arī darījumdarbības brīvības būtība (Hartas 52. panta 1. punkts) [109]. Lai arī e-cigarešu reklāma saskaņā ar direktīvas 20. panta 5. punktu ir visaptveroši aizliegta, skartajiem saimnieciskās darbības subjektiem joprojām ir iespēja ražot un – ievērojot no direktīvas 20. panta izrietošās prasības – laist tirgū e-cigaretes. Turklāt tie var arī noteikti izmantot to attiecīgās preču zīmes. Lai gan reklāmas aizliegums saskaņā ar direktīvas 20. panta 5. punktu ierobežo konkurenci preču zīmju starpā, tas neierobežo preču zīmes galveno funkciju, proti, nodrošināt attiecīgā izstrādājuma izcelsmes identitāti.

193. Tātad kopumā darījumdarbības brīvība nav pārkāpta.

2) Tiesības uz īpašumu (Pamattiesību hartas 17. pants)

194. Pamattiesību hartas 17. pantā ir nostiprinātas tiesības uz īpašumu, un turklāt atbilstoši šīs tiesību normas 2. punktam *expressis verbis* tiek aizsargāts arī intelektuālais īpašums.

195. Taču tādas tiesību normas, kādas ir paredzētas 20. pantā – it īpaši reklāmas aizliegums atbilstoši 20. panta 5. punktam –, noteikti nav pat iejaukšanās tiesībās uz īpašumu.

196. Proti, saskaņā ar pastāvīgo judikatūru Savienības tiesībās garantētā tiesību uz īpašumu aizsardzība, kāda tā šobrīd ir nostiprināta Pamattiesību hartas 17. pantā, neattiecas uz parastām komerciālām interesēm vai iespējām, kuru nenoteiktība ir raksturīga pašai saimnieciskās darbības būtībai [110]. Saimnieciskās darbības subjekts nevar atsaukties uz iegūtām tiesībām vai pat tikai uz tiesisko paļāvību, ka tiks saglabāta pastāvošā situācija, kura var tikt grozīta ar Savienības likumdevēja tiesību aktiem [111].

104 — Spriedums *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 46. punkts).

105 — Spriedums *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 47. punkts).

106 — Skat. iepriekš šo secinājumu 55.–58. punktu.

107 — Par cilvēku veselības aizsardzības nozīmi skat. no jaunākiem laikiem arī spriedumus *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, it īpaši 45.–47. punkts) un *Léger* (C-528/13, EU:C:2015:288, it īpaši 57. punkts).

108 — Šajā ziņā detalizēti skat. manu argumentāciju par dažādo direktīvas 20. panta daļu samērīgumu šo secinājumu 53.–155. punktā; it īpaši par reklāmu skat. arī spriedumu *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, 49. un 56. punkts, par alkoholisko dzērienu reklāmas aizliegumu).

109 — Šajā pašā nozīmē spriedums *Deutsches Weintor* (C-544/10, EU:C:2012:526, 56.–58. punkts).

110 — Spriedumi *Nold*/Komisija (4/73, EU:C:1974:51, 14. punkts), *FIAMM* u.c./Padome un Komisija (C-120/06 P un C-121/06 P, EU:C:2008:476, 185. punkts), *Sky Österreich* (C-283/11, EU:C:2013:28, 34. punkts) un *Inuit Tapiriit Kanatami* u.c./Komisija (C-398/13 P, EU:C:2015:535, 60. punkts).

111 — Spriedumi *Faust*/Komisija (52/81, EU:C:1982:369, 27. punkts), *Swedish Match* (C-210/03, EU:C:2004:802, 73. punkts) un *Alliance for Natural Health* u.c. (C-154/04 un C-155/04, EU:C:2005:449, 128. punkts).

197. Tas pats izriet no ECPAK 1. papildprotokola 1. panta, kas atbilstoši Hartas 52. panta 3. punkta pirmajam teikumam un LES 6. panta 3. punktam ir jāņem vērā. Tas tādēļ, ka tajā nostiprinātā īpašuma garantija saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas (ECT) judikatūru arī neattiecas uz vienkāršas peļņas iespējas aizsardzību [112].

198. Taču tieši uz šādām peļņas iespējām, uz kurām *neattiecas* tiesības uz īpašumu, galu galā atsaucas *Pillbox*, kad tā uzskata, ka direktīvas 20. pants, it īpaši reklāmas aizliegums atbilstoši 20. panta 5. punktam, ierobežo tās iespējas nākotnē laist e-cigaretes Eiropas iekšējā tirgū.

199. It īpaši attiecībā uz preču zīmi, ar kuru *Pillbox* laiž tirgū savas e-cigaretes, ir jānorāda, ka uz šo preču zīmi kā intelektuālā īpašuma daļu gan attiecas Hartas 17. panta 2. punktā noteiktā aizsardzība. Direktīvas 20. panta 5. punktā paredzētais reklāmas aizliegums visumā var arī ierobežot *Pillbox* iespējas izmantot savu preču zīmi. Taču šis preču zīmes lietošanas ierobežojums – kā jau argumentēts iepriekš saistībā ar Hartas 16. pantu [113] – ir attaisnojams, ņemot vērā sasniedzamo augsto cilvēku veselības aizsardzības līmeni.

200. Turklāt, tā kā preču zīmes izmantošana kā tāda, laižot tirgū e-cigaretes, neraugoties uz reklāmas aizliegumu, joprojām ir iespējama, direktīvas 20. pants neskar *Pillbox* intelektuālo īpašumu tā būtībā.

201. Līdz ar to tiesības uz īpašumu nav pārkāptas.

VI – **Secinājumi**

202. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, es iesaku Tiesai uz *High Court of Justice (Administrative Court)* lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbildēt šādi:

No prejudiciālā jautājuma pārbaudes neizriet nekas tāds, kas varētu ietekmēt Direktīvas 2014/40/ES 20. panta spēkā esamību.

112 — ECT 1979. gada 13. jūnija spriedums lietā *Marckx* pret Beļģiju (ECLI:CE:ECHR:1979:0613JUD000683374, 50. punkts), 2007. gada 11. janvāra spriedums lietā *Anheuser-Busch* pret Portugāli (ECLI:CE:ECHR:2007:0111JUD007304901, 64. punkts) un 2012. gada 13. marta spriedums lietā *Malik* pret Apvienoto Karalisti (ECLI:CE:ECHR:2012:0313JUD002378008, 93. punkts).

113 — Skat. it īpaši šo secinājumu 184. un 192. punktu.